

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ім. Ю.М. ПОТЕБНІ**

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота / проєкт

другий (магістерський)

(рівень вищої освіти)

на тему РОЗВИТОК ВІДНОСИН БІЗНЕСУ ТА ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ
В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА
ТА ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0510-іє-з
спеціальності 051 Економіка

(код і назва спеціальності)

освітньої програми Інформаційна економіка

(код і назва освітньої програми)

В.П. Костик

(ініціали та прізвище)

Керівник проф. каф. ІЕПФ, доц., д.е.н.

Глушчевський В.В.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент Завідувач сектору реєстрації та роботи з клієнтами
у сфері надання кваліфікованих електронних довірчих послуг
Кам'янець-Подільського управління державної казначейської
служби України в Хмельницькій області Білоус Д.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра Інформаційної економіки, підприємництва та фінансів _____
Рівень вищої освіти Другий (магістерський) _____
Спеціальність 051 Економіка _____
(код та назва)
Спеціалізація _____
(код та назва)
Освітня програма Інформаційна економіка _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
« _____ » _____ 20 _____ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ) СТУДЕНТОВІ

Костику Владиславу Петровичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1 Тема роботи (проекту) Розвиток відносин бізнесу та публічних органів в умовах становлення цифрового суспільства та економіки в Україні

керівник роботи Глушчевський В`ячеслав Валентинович, д.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «30» червня 2021 року №975-с _____

2 Строк подання студентом роботи 02.12.2021

3 Вихідні дані до роботи Розвиток відносин бізнесу та публічних органів в умовах становлення цифрового суспільства та економіки в Україні

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) провести аналіз теоретичних аспектів щодо сутності, принципів та ознак цифрової економіки; 2) провести аналіз державного регулювання цифрової економіки, нормативно-правового забезпечення та сучасного стану розвитку цифрових відносин в Україні 3) Визначити організаційну складову цифровізації українського суспільства та економічних галузей в Україні 4) Проаналізувати та визначити напрями цифрової трансформації відносин бізнесу та держави на національному, регіональному та галузевих рівнях.

5 Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) основні принципи цифровізації економіки; цифровізація економічних галузей України; використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах України 2017-2019 рр.; стратегічні документи цифрового розвитку України; перспективні напрями розвитку цифрових комунікацій бізнесу та держави.

6 Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Глуцевський В.В., проф. кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів	17.09.2021	17.09.2021
2	Глуцевський В.В., проф. кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів	19.10.2021	19.10.2021
3	Глуцевський В.В., проф. кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів	01.11.2021	01.11.2021

7 Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Призначення наукових керівників. Затвердження тем дипломних робіт	30.06.2021	
2	Напрацювання теоретичного матеріалу: дослідження сутності об'єкту та предмету дослідження, критичний аналіз існуючих методологічних засад, вибір та обґрунтування напрямку проведення дослідження	30.09.2021	
3	Апробація результатів на Міжнародних та Всеукраїнських конференціях	Протягом навчального року	
4	Розробка економіко-математичного забезпечення основних елементів концептуального підходу.	15.10.2021	
5	Збір та систематизація статистичного та нормативного матеріалу дослідження.	30.10.2021	
6	Узагальнення отриманих результатів. Оформлення роботи	20.11.2021	
7	Надання роботи та автореферату до рецензії. Нормоконтроль	01.12.2021	
8	Прилюдний захист дипломної роботи на засіданні ЕК	10.12.2021	

Студент _____ В.П. Костик
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проєкту) _____ В.В. Глуцевський
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ В.В. Хорошун
(підпис) (ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Костик В.П. «Розвиток відносин бізнесу та публічних органів в умовах становлення цифрового суспільства та економіки в Україні».

Кваліфікаційна робота для здобуття ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю 051 Економіка, науковий керівник В.В. Глущевський. Запорізький національний університет. Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні. Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, 2021.

Метою магістерської роботи є дослідження розвитку відносин бізнесу та публічних органів в умовах становлення цифрового суспільства та економіки в Україні. Уточнено сутність та зміст, зокрема, категорій «цифрова економіка», «цифрові відносини», «державне регулювання». Проведено аналіз сучасного стану розвитку цифрових відносин в Україні та окреслено перспективи подальшого розвитку цифрових комунікацій.

Ключові слова: цифрова економіка, публічні органи, цифрові комунікації, цифрове суспільство, концепція розвитку.

АННОТАЦИЯ

Костик В.П. «Развитие взаимодействия бизнеса и публичных органов в условиях становления цифрового общества и экономики в Украине».

Квалификационная работа для получения степени высшего образования магистр по специальности 051 Экономика, научный руководитель В.В. Глущевский. Запорожский национальный университет. Инженерный учебно-научный институт им. Ю.М. Потебни. Кафедра информационной экономики, предпринимательства и финансов, 2021.

Целью магистерской работы является исследование развития взаимодействия бизнеса и публичных органов в условиях становления цифрового общества и экономики в Украине. Уточнены сущность и содержание таких категорий: «цифровая экономика», «цифровые отношения», «государственное регулирование». Проведен анализ современного состояния

развития цифровых отношений в Украине, а также отмечены перспективы дальнейшего развития цифровых коммуникаций.

Ключевые слова: цифровая экономика, публичные органы, цифровые коммуникации, цифровое общество, концепция развития.

ANNOTATION

Kostyk V.P. «Business and Public Authorities Relations Development in the Context of formation a Digital Society and Economy in Ukraine».

Qualification work for obtaining a higher education degree - Master in 051 Economics, supervisor V.V. Glushchevsky. Zaporizhzhya National University. Engineering Educational and Scientific Institute named after Y.M. Potebni. Department of Information Economics, Entrepreneurship and Finance, 2021.

The purpose of the master's work is to study the development of relations between business and public authorities in the context of the formation of digital society and economy in Ukraine. The essence and content, in particular, of the categories "digital economy", "digital relations", "state regulation" are specified. An analysis of the current state of development of digital relations in Ukraine and outlines the prospects for further development of digital communications.

Key words: digital economy, public authorities, digital communications, digital society, development concept.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ БІЗНЕСУ ТА ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ	10
1.1 Цифрова економіка: сутність, принципи, ознаки	10
1.2. Еволюція цифрових взаємовідносин бізнесу та публічних органів	19
1.3.Державне регулювання розвитку цифрової економіки	28
РОЗДІЛ II АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	37
2.1 Нормативно-правове забезпечення розвитку цифрових відносин бізнесу, держави та громадян.....	37
2.2. Організаційна складова цифровізації українського суспільства. Цифровізація економічних галузей України.....	47
2.3. Цифрові трансформації в діяльності органів публічної влади	57
РОЗДІЛ III ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ	66
3.1. Україна у міжнародних рейтингах по діджіталізації.....	66
3.2. Стратегічні документи цифрового розвитку України.....	73
3.3. Напрями цифрової трансформації відносин бізнесу та держави на національному, регіональному та галузевому рівнях.	79
ВИСНОВОК	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки в умовах цифровізації суспільства одним із основних засобів зростання і розвитку суб'єктів господарювання у довгостроковій перспективі стають досягнення ІТ-сфери та інновації.

Надзвичайної актуальності набувають процеси переформатування взаємодії бізнесу та органів публічної влади в цифровий формат, що в свою чергу забезпечить підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання та владних інституцій.

Дослідження цифрової економіки та процесів цифровізації є предметом вивчення зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед українських дослідників, які займаються даною проблемою, можна назвати: В.В. Апалькова, Н.Е.Деева, А.П.Добриніна, С.М.Веретенюка, Г.Т.Карчева, В.С.Куйбиду, С.В.Коляденко, В.І. Ляшенко, А.О. Маслов, К.А.Семячков та ін. Не дивлячись на значну кількість праць, присвячених даній тематиці, існує необхідність більш глибокого осмислення ролі цифрових технологій у процесах взаємодії суб'єктів бізнесових структур та публічної сфери управління.

Метою дослідження є розкриття теоретичних засад цифрової взаємодії бізнесу та публічних органів, аналіз сучасного стану їх цифрових відносин та формування перспективних напрямів цифрових комунікацій суб'єктів господарювання та держави.

Для реалізації мети необхідно вирішити низку взаємопов'язаних завдань:

- розкрити сутність «цифрова економіка» та визначити її принципи та функції;
- розглянути поетапний процес розвитку цифрових взаємовідносин бізнесу та публічних органів та розкрити роль держави у розвитку цифрової економіки;
- проаналізувати організаційно-правові засади процесів цифровізації в Україні;

- оцінити стан використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах сфери послуг;

- визначити позицію України у міжнародних рейтингах з діджіталізації, розкрити стратегічні плани розвитку цифрової України та окреслити перспективні напрями розвитку цифрових комунікацій бізнесу та держави.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку цифрової взаємодії бізнес структур та органів публічної влади.

Предметом дослідження є відносини бізнесу та публічних органів в умовах становлення цифрового суспільства та економіки в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань у роботі використовувались різноманітні методи наукового дослідження:

- методи аналізування, порівняння, систематизації та узагальнення для уточнення сутності та змісту досліджуваних категорій, зокрема, «цифрова економіка», «цифрові відносини», «державне регулювання»;

- методи статистичного та порівняльного аналізу для дослідження стану використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах сфери послуг та оцінки позиції України у міжнародних рейтингах по діджіталізації;

- графічний і табличний метод для наочного відображення статистичного аналізу та результатів дослідження;

- метод узагальнення для формування напрямів розвитку цифрових комунікацій суб'єктів підприємництва та органів публічної влади.

Інформаційна база дослідження:

- законодавчі та нормативно-правові акти щодо цифрового розвитку України;

- інформаційні матеріали державної служби статистики України, що аналізують розвиток інформаційного суспільства;

– наукові доробки вітчизняних та зарубіжних вчених за темою дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання матеріалів третього розділу роботи щодо перспективних напрямів розвитку цифрових комунікацій бізнесу і публічних органів влади.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження висвітлені у авторській наукових публікаціях та тему:

1) «Цифровий формат взаємодії бізнесу та публічних органів в Україні» (матеріали XXV науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, 2021р.);

2) «Рівень економічної свободи України» (матеріали III міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Цифровізація економіки і суспільства: внесок молодих дослідників» університет «Туран» м. Алмати Казахстан, 2021 р.).

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 96 сторінках. Робота містить 17 рисунків, 9 таблиць, список використаних джерел з 76 найменувань.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ БІЗНЕСУ ТА ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ

1.1. Цифрова економіка: сутність, принципи, ознаки

В умовах формування інформаційного суспільства, процесів глобалізації важливу роль в розвитку країн відіграє цифрова економіка, яка своєю чергою виступає продуктивним підґрунтям розвитку суспільства на платформі інформаційно-комунікативних технологій. Крім того, розвиток цифрової економіки є передумовою розбудови в Україні цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС. За таких умов серед ключових проблемних питань наукових досліджень відокремлюється напрям цифровізації економічних відносин суб'єктів цифрової економіки.

Проблемі розвитку цифрової економіки та трансформаційним процесам, що відбуваються в суспільстві під впливом цифровізації, значну увагу приділяли вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: В.В. Апалькова, Н.Е.Деева, А.П.Добринін, С.М.Веретенюк, Г.Т.Карчева, В.С.Куйбіда, С.В.Коляденко, Н.М. Краус, Д. Лайон, В.І. Ляшенко, А.О. Маслов, К.А.Семячков та ін. Але водночас значна кількість проблем щодо бачення концепції цифровізації економіки, дефініції «цифрова економіка», напрямів її розвитку залишаються недостатньо розкритими. У наявних наукових доробках неповною мірою знайшли відображення сучасні погляди науковців щодо цифрової економіки. До того ж, враховуючи випереджальні тенденції прикладної площини розвитку цифровізації економічних процесів, наразі сьогодні є аналіз напрацювань практиків.

Більшість наукових публікацій присвячена дослідженню нової фази економіки (цифрової, інформаційної) в умовах розвитку інформаційного суспільства. На сьогодні інформаційне суспільство розглядають як цифрове, тому доречно навести приклад сучасного трактування саме поняття цифрове

суспільство – це суспільство, яке інтенсивно та продуктивно використовує цифрові технології для власних потреб (самореалізація, робота, відпочинок, навчання, дозвілля кожного), а також для досягнення та реалізації спільних економічних, суспільних та громадських цілей [70].

У процесі розвитку цифрового суспільства відбувається формування економічної системи цифрового типу – цифрової економіки, характерною особливістю якої активне використання інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) та мережі Інтернет. При розкритті сутності дефініції «цифрової економіки» слід зазначити, що сьогодні існують різні інтерпретації цього терміна, які залежать від точки зору конкретного науковця, відповідних наукових шкіл та способу дослідження. Основні підходи до визначення цифрової економіки в науковій літературі наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Погляди науковців щодо змісту поняття «цифрова економіка»

Автор	Визначення терміна «цифрова економіка»
Гражевська Н. І. Чигиринський А.М. [18, с.55]	– система економічних відносин інформаційного суспільства, побудовану на використанні ІКТ та електронних каналів зв'язку із застосуванням електронного документообігу
Деєва Н.Е., Делейчук В.В. [23, с.654]	– це економічна діяльність, яка виникає через мільярди повсякденних онлайн-зв'язків між людьми, підприємствами, пристроями, даними та процесами
Добринін А. П. [24, с.12]	– економіка, що заснована на домінуючому застосуванні цифрових технологій
Карчева Г.М. [28, с.14]	– це інноваційна динамічна економіка, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, що дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих компаній, економіки та рівень життя населення
Веретюк С.М. [14, с. 51]	– як ще нереалізована трансформація всіх сфер економіки завдяки перенесенню всіх інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу

Коляденко С.В. [30, с.106]	– економіка, що базується на виробництві електронних товарів і сервісів високотехнологічними бізнес-структурами і дистрибуції цієї продукції за допомогою електронної комерції
Грищенко О.А. [19, с.78]	– закономірний етап еволюційного розвитку технологічної моделі суспільства, що забезпечує конкурентоспроможність, ефективність національних економік, створює унікальні можливості існування людського капіталу, стимулює інноваційні та креативні індустрії
Семячков К.А. [65, с.14]	– сучасний тип господарювання, який характеризується переважаючою роллю даних і методів управління ними як визначального ресурсу у сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання

Спільною ознакою багатьох наукових підходів до визначення сутності цифрової економіки є спроба вчених виділити широке застосування ІКТ у процесах суспільного виробництва. Поліваріантність існуючих зумовлює необхідність аналізу цього явища як науковців, так і практиків. Слід зазначити, що практичний бік цього питання значно випереджує теоретичні напрацювання. Тому, для більш широкого розуміння дефініції «цифрова економіка» пропонуємо трактування експертів ІТ-сфери. Зокрема, представники бізнесу у сфері ІКТ цифрову економіку розглядають з таких позицій, як:

1) ... система економічних відносин, основаних на використанні цифрових ІКТ;

2) ... глобальна мережа економічних і соціальних заходів, які реалізуються через такі платформи, як Інтернет, а також мобільні й сенсорні мережі;

3) ... модель взаємодії всіх учасників економічних процесів, заснованих на використанні сучасних електронних каналів зв'язку і способів обліку й зберігання інформації, з використанням електронного документообігу;

4) ... максимальна автоматизація бізнес-процесів всередині підприємства і при взаємодії з контрагентами та державними органами за рахунок використання сучасних інформаційних технологій;)

5)... використання інформаційних технологій у виробництві, управлінні, комунікаціях і сфері розваг;

6) ... автоматизація;

7) ... це економіка, основою якої служать цифрові інформаційно-комунікаційні технології;

8) ... коли всі бізнес-процеси організовані в режимі он-лайн, а ефективність забезпечується інформаційно-комунікаційними процесами;

9) ... це економіка, основана на нових бізнес-моделях, які об'єднують фізичний і цифровий світи;

10) ... це економіка постіндустріального суспільства, яка характеризується великою кількістю як нових технологічних засобів, які активно використовуються підприємствами для продуктів та послуг, так і появою цифрових каналів комунікацій і переосмисленням підходів до використання інформації [73].

Із наведених вище трактувань бачимо, що практики цифрову економіку розглядають переважно як економічні процеси (економічні відносини, модель взаємодії, бізнес-процеси) з активним використанням ІКТ та мережі Інтернет (автоматизації, використання інформаційних технологій, застосування електронних каналів зв'язку, режим он-лайн).

Доречно навести сучасне трактування поняття «цифровізація» економіки різними стейкхолдерами, яке Н.І. Гражевська та А.М. Чигиринський представили та структурували за результатом аналізу наукових підходів до визначення сутності понять «цифрова економіка» (рис.1.1).

Рис. 1.1. Трактування поняття «цифровізація» економіки різними стейкхолдерами [18, с.55]

Н.І. Гражевська та А.М. Чигиринський вважають, що зміст цифрової трансформації економіки на мікрорівні полягає в запровадженні суб'єктами господарювання новітніх цифрових технологій і бізнес-процесів.

На макрорівні цифрова трансформація передбачає зміну системи управління шляхом перегляду стратегії, моделей, цілей національного господарського розвитку на основі використання новітніх цифрових технологій [18, с.55].

Підсумовуючи зазначене, на нашу думку, цифрова економіка – це модель взаємодії всіх учасників економічних процесів цифрового суспільства, яка побудована на використанні ІКТ та електронних каналів зв'язку із застосуванням електронного документообігу. Характерними ознаками цифрової економіки є:

- широке застосування ІКТ та мережі Інтернет в економічних процесах та посилення їх ролі в житті суспільства;

- максимальна автоматизація бізнес-процесів суб'єктів підприємництва;

- використання електронного документообігу;

- наявність навиків володіння сучасними технологіями в учасників цифрових економічних відносин;

- зростання валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) за рахунок цифровізації економіки та збільшення частки цифрової економіки в ВВП;

- збільшення питомої ваги ІКТ, інформаційних продуктів і послуг у ВВП;

- використання цифрових платформ у процесі розвитку бізнес-моделей;

- формування єдиного інформаційного простору між учасниками економічних відносин: бізнесу, держави й громадян;

- доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб в інформаційних продуктах і послугах;

- розвиток глобального цифрового ринку;

- інформаційна й економічна інтеграції країн і народів.

Політико-економічними цілями цифрової економіки є:

- ділове середовище, у якому компанії могли б неповною мірою використовувати можливості Інтернету для конкуренції і впровадження інновацій в інтересах користувачів;

- працівники, підприємці та державні службовці, які володіють навичками, необхідними для того, щоб скористатися можливостями цифрового світу;

- підзвітний суспільству уряд, який ефективно використовує Інтернет для розширення прав і можливостей громадян і надання послуг [25, с.31].

До характерних ознак цифрової економіки науковці відносять:

- роботизація виробництва;

- використання штучного інтелекту в бізнес-процесах;

- перехід бізнесу в віртуальний простір;
- єдиний інформаційний простір між учасниками економічних відносин: бізнесу, держави й громадян;
- цифрова ідентифікація;
- застосування єдиної електронної системи;
- засвідчення особистості для безпечних банківських операцій,
- голосування, доступ до соціальних послуг, оплата комунальних платежів та ін.;
- інформаційна безпека; цифрове врядування – сервісно-орієнтована організація функціонування системи публічного врядування (управління) на основі цифрових технологій;
- цифровий документообіг;
- зростаюче значення користувачів і доступу до кінцевого клієнта в створенні вартості;
- інтелект-медцина; дистанційна освіта [42, с.16].

Необхідною складовою цифрової економіки є принципи, відповідно до яких буде розвиватись електронна взаємодія учасників електронних економічних відносин.

Дослідженням основних принципів цифровізації економіки присвячена праця вітчизняних науковців Н. М. Краус, О. П. Голобородько, К. М. Краус. Узагальнюючи наукові підходи щодо принципів цифровізації економіки, вчені виділили основні, які визначають її авангардний характер (табл. 1.2).

Усі зазначені принципи, без сумніву, можуть бути основоположними для розвитку цифрової економіки. Враховуючи присутність державних інститутів у процесі формування економічних стосунків суб'єктів цифрової економіки, мають застосовуватися принципи, які ґрунтуються на міжнародних правових нормах та стандартах регіонів із захисту прав людини, поточній практиці окремих держав, а також на загальних принципах права, визнаних міжнародним товариством.

Основні принципи цифровізації економіки України, які визначають її авангардний характер [34]

Принципи	Зміст та коротка характеристика принципів цифровізації економіки України
Доступність	«Цифровізація» повинна забезпечувати кожному громадянину рівні можливості доступу до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно- комунікаційних технологій. Реалізація цього принципу можлива за наявності консолідаційних зусиль політиків, органів, державної влади, бізнесу, громадськості. Усунення бар'єрів – основний фактор розширення доступу до глобального інформаційного середовища та знань.
Націленість/ Цільове призначення	«Цифровізація» має бути спрямована на створення переваг (вигод) у різноманітних аспектах повсякденного життя.
Свобода друку, інформації. Незалежність. Різноманітність засобів масової інформації	«Цифровізація» України має сприяти розвитку інформаційного суспільства, засобів масової інформації, “креативного” середовища та “креативного” ринку тощо. При побудові відкритого інформаційного суспільства визначна роль відводиться створенню, поширенню і збереженню змістовної частини, тобто контенту на різних мовах та форматах із належним визнанням прав авторів. Створення контенту, насамперед українського, відповідно до національних або регіональних потреб, має сприяти соціальному, культурному та економічному розвитку, зміцненню інформаційного суспільства. Свобода шукати, одержувати, передавати й використовувати інформацію для створення, накопичення й поширення знань є ключовим фактором здорового розвитку інформаційного суспільства.
Відкритість та співпраця	«Цифровізація» України має орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, входження України в європейський і світовий ринок електронної комерції та послуг, банківської і біржової діяльності і т.д., співробітництво та взаємодію на регіональних ринках. Саме «цифровізація» повинна допомогти Україні інтегруватися з європейськими та глобальними системами, бо саме глобалізація і є результатом розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій.
Стандартизація	Стандарти посилюють конкуренцію, дозволяють знизити витрати і вартість продукції, гарантують сумісність, підтримку якості, збільшують ВВП країни. Розробка і використання відкритих, функціонально сумісних недискримінаційних стандартів є базовим елементом розвитку та поширення цифрових технологій. Побудова цифрових систем, орієнтованих на бізнес і відкритий ринок, на “внутрішніх” стандартах неприпустима. Системи електронної комерції, біржових і фінансових ринків тощо мають дотримуватися міжнародних та європейських стандартів
Довіра та безпека	Зміцнення довіри, включаючи інформаційну безпеку, кібербезпеку, захист конфіденційності персональної інформації, недоторканності особистого життя та прав користувачів ІКТ, є передумовою одночасного розвитку та безпеки “цифровізації”. Необхідність формувати, розвивати і впроваджувати національну культуру кібербезпеки є ключовою діяльністю на шляху боротьби України із кібер-злочинністю.
Сфокусованість та комплексність	Державне управління та політикум мають відігравати провідну роль у розробці, просуванні, упровадженні всеосяжних національних «цифрових» стратегій. Державне управління має зосередитися на знятті бар'єрів на шляху до “цифровізації” країни, корегуванні вад ринкових механізмів, підтримці добросовісної конкуренції, залученні інвестицій, розвитку «цифрової» інфраструктури та «цифрової» економіки з метою досягнення національних пріоритетів

Крім того існують інші позиції науковців, щодо принципів цифровізації економіки (рис.1.2).

Рис. 1.2. Основні принципи цифровізації економіки [42, с.22]

На думку В.В. Апалькової, цифрова економіка є найважливішим двигуном інновацій, конкурентоспроможності й економічного розвитку [10, с. 13].

- підтримуюча інфраструктура (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі та ін.);
- електронний бізнес або e-business (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі);
- електронна комерція або e-commerce (дистрибуція товарів через Інтернет) [10].

Отже, до першорядних складових цифрової економіки, на нашу думку, необхідно віднести цифрову взаємодію бізнесу з органами публічної влади., оскільки учасники економічних відносин постійно взаємодіють з державними органами (Державною фіскальною службою (податкова та митна служба), національним банком, органами статистики, іншими міністерствами та відомствами, органи місцевого самоврядування).

1.2. Еволюція цифрових взаємовідносин бізнесу та публічних органів

Розвиток цифрового формату взаємодії представників бізнесу та органів публічної влади формуються в умовах трансформації економічної системи. Дослідженням таких економічних трансформацій займалися як зарубіжні так і вітчизняні науковці. Еволюційний розвиток традиційної економічної моделі ринкової економіки у «цифрову економіку» представлено на рисунку 1.3.

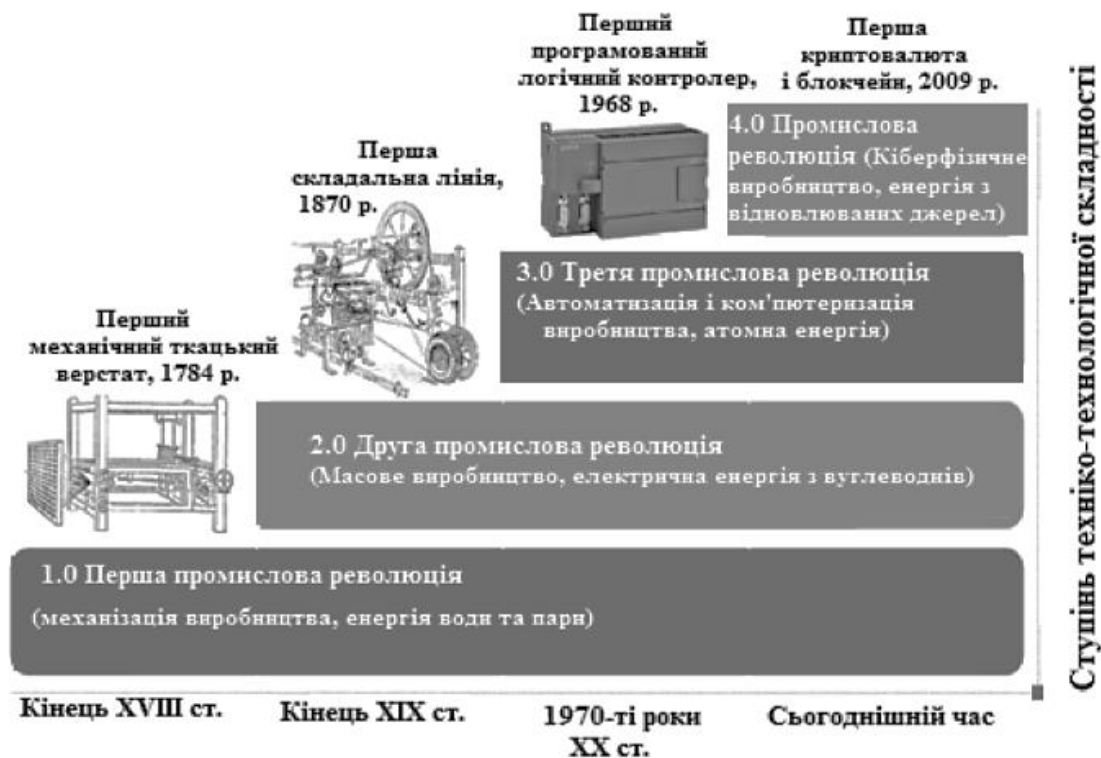

Рис. 1.3. Етапи становлення цифрової економіки [68, с.47]

Як стверджують науковці та практики головна ідея цифрової трансформації – це перехід на цифрові технології, орієнтованість на користувача, аналіз того, чим він займається на кожному з етапів взаємодії із бізнесом. Щодо трансформації у загальному її трактуванні то це процес кардинальної зміни об'єкта в цілому та окремих його елементів в результаті впливу зовнішніх або внутрішніх чинників.

Аналітики пропонують спрощене визначення цифрової трансформації – це максимально повне використання потенціалу цифрових технологій у всіх аспектах бізнесу.

За становлення цифрової економіки процес зміни та пошуку більш досконалих бізнес-моделей значно пришвидшився під впливом низки чинників і серед них:

- поява нових, проривних технологій “Індустрії 4.0”, які дають змогу суттєво розширити масштаби ринку без залучення значних капітальних вкладень, скоротити транзакційні витрати та набути конкурентних переваг;
- розширення та урізноманітнення потреб споживачів, які прагнуть скористатися новими можливостями, що їх продукують “Індустрія 4.0” та мережеве суспільство;
- посилення глобальної конкуренції за ресурси, споживачів, ринки збуту тощо.

Цифрова економіка продукує трансформаційні процеси економічних відносин у цифровий формат. За таких умов відбувається розвиток електронного формату взаємодії учасників економічних відносин.

Взаємодію учасників економічних процесів суспільства цифрових технологій – суб’єктів цифрової економіки розкриємо, скориставшись матрицею електронного простору українського дослідника А.О. Маслова [40].

Конструкцію електронної взаємодії автор подав у вигляді матриці, де учасниками є держава, бізнес і споживачі (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Матриця електронного простору [40, с. 102]

Суб’єкти економіки	Держава	Бізнес	Споживач
Держава	G2G	G2B	G2C
Бізнес	G2B	B2B	B2C
Споживач	G2C	C2B	C2C

Цифрова економіка передбачає взаємодію (обмін даними) між учасниками процесів у режимі он-лайн. Діяльність суб’єктів цифрової економіки розкриємо через матрицю електронного простору, де електронна

взаємодія суб'єктів цифрової економіки відбувається між представниками бізнесу, споживачами та державними органами. Суб'єкти і напрями електронної взаємодії учасників міжбізнесових цифрових економічних відносин наведено (B2B, B2C, C2C) в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Електронна взаємодія суб'єктів цифрової економіки

Суб'єкти	Напрями електронної взаємодії
бізнес – бізнес B2B – business to business	взаємодія бізнес-структур в електронній комерції, надання маркетингових та інформаційних послуг через Інтернет, Інтернет-тендери, електронні торги, електронні платіжні розрахунки, електронний документообіг з використанням ЕЦП
бізнес – споживач B2C – business to citizens	електронна торгівля через Інтернет-магазини, надання електронних бізнес- послуг споживачам: поширення реклами; створення можливостей для пошуку інформації та доступу до неї, передачі та зберігання інформації, розміщення інформації на замовлення іншої особи, передачі інформації за запитом особи або відправлення комерційних електронних повідомлень
споживач – споживач C2C – citizens to citizens	електронна взаємодія покупців між собою: інтернет-аукціони, продаж товарів та послуг через веб-портали, участь у форумах, обмін бізнес-інформацією
уряд – бізнес G2B – government to business	електронна інформаційна взаємодія державних органів і представників бізнесу: електронні транзакції, електронна реєстрація, електронна ідентифікація; електронні сервіси, електронна система звернень, електронна
уряд – громадяни G2C – government to citizens	електронна інформаційна взаємодія державних органів і громадян: електронна система звернень громадян; он-лайн участь в обговоренні законопроектів, надання державних послуг та інформації громадянам у режимі он-лайн, доступ громадян до інформаційних ресурсів органів публічного управління, електронне опитування
уряд – уряд G2G – government to government	он-лайн комунікації та обмін інформацією між державними відомствами й участь у єдиній інформаційно-комунікаційній платформі органів державної влади; міжнародний обмін інформацією

Окрім міжбізнесових електронних стосунків, формується інформаційний простір бізнесу та споживачів з державними інститутами (G2B, G2C), які своєю чергою переформатовують формат свієї діяльності в електронний – G2G. Напрями співпраці та суб'єкти таких зв'язків розкрито в таблиці 1.4.

Слід зазначити, що важливе значення має розвиток цифрових технологій у державному секторі економіки. Цифровий уряд і сервіси по наданню електронних державних послуг все частіше розглядаються як засіб зменшення витрат, які забезпечують при цьому більш ефективні послуги громадянам і

бізнесу. Цифровий уряд та інноваційні технології сприяють створенню інфраструктури, яка забезпечує взаємодію суб'єктів в цифровому просторі, зниженню витрат суб'єктів підприємництва та громадян, підвищенню їх конкурентоспроможності та економіки взагалі за рахунок цифрових перетворень у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Процеси розвитку та перетворення економіки в цифрову відбувається під впливом багатьох чинників. Винятково важливу роль у сприянні розвитку цифрової економіки, як вважає Г.Т.Карчева, відіграють чотири основні фактори:

1) цифрові фінанси – упровадження цифрових технологій у банківський сектор економіки, он-лайн платежі в електронній торгівлі, електронні перекази, електронні торги, електронні державні закупівлі, електронний державний бюджет, державні соціальні допомоги (пенсії), мобільні гроші, цифрова валюта);

2) соціальні мережі – вигідна з економічної точки зору взаємодія, є джерелом інноваційних ідей та базою для збирання та розповсюдження інформації, сприяє залученню учасників в політичне життя та соціальним змінам;

3) цифрова ідентифікація – застосування єдиної електронної системи засвідчення особистості для безпечних банківських операцій, голосування, доступ до соціальних послуг, оплата комунальних платежів та ін.;

4) революція даних – у фокусі уваги перебувають взаємопов'язані інновації – великі дані і відкриття даних. При цьому аналітика великих масивів даних застосовується для вдосконалення транспортних потоків, оцінки узагальнених макроекономічних показників, удосконалення управлінських процесів. Щодо відкритих даних, то важливим джерелом відкритих даних є або можуть бути уряди [28, с.17-18].

Науковці вважають, що ключовими комплексними визначниками цифрової економіки є:

– забезпечення безпеки документації через автоматичне цифрове рішення;

– якісно новий рівень життя населення (характер та умови праці, освіти, особливості дозвілля, побутові умови, соціально-психологічний клімат на підприємствах та ін.);

– якість взаємозв'язків та взаємодії між підприємствами, суспільством та державою (принцип найбільш повного та своєчасного виконання обов'язків один перед одним, можливості надання нових послуг);

– економія вільного часу індивідуумів у результаті функціонування такої економіки («пом'якшення» навантаження на індивідуумів, підвищення рівня механізації й автоматизації виробництва, системна і комплексна модернізація та реформування системи охорони здоров'я й української освіти та ін.) [43, с.682-683].

В умовах глобалізації та розвитку цифрова економіка набуває міждержавних відносин, міжнародних економічних стосунків. Нині в Європі успішно реалізується стратегія Єдиного цифрового ринку, яка є одним із десяти політичних пріоритетів Єврокомісії, що підтверджує важливість цього напрямку розвитку. Про те, наскільки це важливо, свідчить факт, що Стратегія Єдиного цифрового ринку є одним із десяти політичних пріоритетів Єврокомісії.

У доповіді Всесвітнього банку виділені стратегічні пріоритети для країн на стадії формування цифрової економіки, які наведені на рис. 1.4.

Ці пріоритети можуть бути використані при розробці стратегічних документів розвитку вітчизняної цифрової економіки. На думку науковців, розвиток цифрової економіки в Україні перебуває на початковому етапі. За таких умов, як стверджують вітчизняні вчені, її формування, має відбуватися одночасно за трьома напрямками, а саме:

– технологічним, де всі рішення мають техніко-технологічний характер і повинні бути стандартизованими, тобто безпечними та сертифікованими;

– виробничим, що включає конкретні бізнес-додатки, які відповідають вимогам моделей управління другого напрямку, який базується на технічному забезпеченні та інфраструктурі першого напрямку;

– інституційно-економічним, який передбачає організацію нових моделей управління та бізнес-моделей з використанням розумних речей, промислових Інтернет-речей, блокчейн-технологій, її інституційного забезпечення, відповідати нормативно-правовій базі соціально - економічних відносин суспільства [34].

Рис.1.4. Стратегічні пріоритети для країн на стадії зародження цифрової економіки, переходу до неї або перетворення [25, с.31]

На початку 2018 року Уряд схвалив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердив план заходів щодо її реалізації. Основною метою документа є реалізація ініціатив «Цифрового порядку денного України 2020» (цифрова стратегія) для усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України у найбільш перспективних

сферах. У Плані заходів щодо реалізації Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки виділено такі напрями:

- нормативне, організаційне та методичне забезпечення;
- розвиток пріоритетних напрямів цифрової економіки;
- розвиток експорту цифрових технологій;
- цифровий розвиток пріоритетних сфер життєдіяльності;
- розвиток цифрових компетенцій та навичок громадян;
- розвиток цифрових інфраструктур.

Основною метою Концепції є реалізація ініціатив «Цифрового порядку денного України 2020» для усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України в найбільш перспективних сферах, шляхом стимулювання економіки та залучення інвестицій, подолання цифрової нерівності, поглиблення співпраці є ЄС у цифровій сфері та розбудови інноваційної інфраструктури країни та цифрових перетворень. Концепція розвитку цифрової економіки України:

- закладає основи розвитку в Україні цифрової економіки;
- формулює принципи державної політики щодо цифровізації;
- визначає пріоритетні завдання на найближчі 3 роки;
- запроваджує ініціативи щодо розбудови цифрових інфраструктур та подолання «цифрового розриву»;
- розвиває цифрові навички громадян та відповідно освіти в цій сфері;
- стимулює розвиток цифрових технологій та створення високотехнологічних виробництв;
- визначає критичні сфери для реалізації проектів цифрових трансформацій національного масштабу [31].

Слід зазначити, що схвалення цієї Концепції започаткувало й окреслило власне бачення країни щодо розвитку цифрової економіки в Україні. Для успішного формування цифрової економіки, як стверджують представники Всесвітнього банку в доповіді про світовий розвиток «Цифрові дивіденди», потрібні три ефективно функціонуючі компоненти, а саме:

1) нормативно-правова база, яка б сприяла конкуренції і виходу на ринок підприємствам, дозволяла фірмам повною мірою використовувати цифрові технології для конкуренції та інновацій;

2) навички, необхідні працівникам, бізнесменам, державним службовцям, для використання можливостей цифрових технологій;

3) ефективні й підзвітні інститути, що використовують Інтернет для розширення прав і можливостей громадян [25].

Серед сучасних досліджень процесів цифровізації слід виділити роботу А.М. Колот та О.О. Герасименко, де автори розкривають поняття «цифрова трансформація бізнесу» – це кардинальна зміна ментальних моделей, драйвером якої є цифровізація; це усвідомлений, інноваційно орієнтований, ініційований менеджментом компанії процес докорінного удосконалення бізнес-процесів, що охоплює як внутрішнє, так і зовнішнє середовище компанії, на основі пошуку і/або розробки та використання цифрових технологій.

Автори вважають, що цифрова трансформація має, як мінімум, два виміри: один – технологічний, інституціональний, а другий – управлінський, психологічний, ментальний, морально-духовний.

Одним з основних векторів цифрової трансформації є створення передумов для формування нових бізнес-моделей. Науковці виокремлюють ключові складові цифрової трансформації бізнесу (таб.1.5).

Таблиця 1. 5

Ключові складові цифрової трансформації бізнесу [29, с.39]

Робота з клієнтами		
Більш глибоке розуміння клієнтів	Збільшення доходів від взаємодії з існуючими клієнтами	Пошук нових форм взаємодії з потенційними клієнтами
Операційний процес		
Автоматизація виробничих процесів	Реалізація творчого потенціалу співробітників	Управління продуктивністю на основі аналізу «великих даних»
Бізнес-моделі		
Точкове впровадження нових технологій	Впровадження нових, раніше не існуючих цифрових бізнес-моделей	Цифрова глобалізація

Реалізація на практиці нових бізнес-моделей, у т. ч. платформових, на думку А.М. Колот та О.О. Герасименко змінює усі складові економічної діяльності, які у свою чергу трансформують світ праці і зайнятості.

Досліджуючи питання еволюції цифрових взаємовідносин бізнесу та публічних органів, необхідно відмітити, що на початку 2018 року до наукового обігу введено такі дефініції:

– цифрові трансформації - спричинені використанням цифрових технологій зміни в природі людини, її мисленні, життєдіяльності та управлінні;

– цифровізація - процес упровадження цифрових технологій для вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства і держави;

– цифровізація публічного врядування - стрибкоподібний процес цифрових трансформацій публічного врядування в цифрове врядування (цифрове управління);

– цифрове врядування - сервісно-орієнтована організація функціонування системи публічного врядування (управління) на основі цифрових технологій [35, с.9].

Науковці стверджують, а практики підтверджують, що цифрові технології в багатьох секторах є основою продуктових та виробничих стратегій і саме їх перетворювальна сила змінює традиційні бізнес-моделі та сприяє появу нових продуктів і послуг, платформ та інновацій. Ухвалені останнім часом в Україні документи стратегічного розвитку передбачають заходи, спрямовані на створення необхідних умов для розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства. При цьому цифрові технології постійно розвиваються та інтегруються в різні сфери життя суспільства, змінюють економіку, що своєю чергою потребує наукових досліджень цієї проблематики. Тому сьогодні питання цифровізації є важливим напрямом як наукових досліджень, так і практико-спрямованої діяльності. Одним із стимулюючих факторів розвитку даного напрямку є підтримку уряду, використання ефективних інструментів державного регулювання.

1.3. Державне регулювання розвитку цифрової економіки

В сучасних умовах розвитку цифрової економіки важливим є розробка ефективних механізмів державного регулювання процесів цифровізації економічних секторів. Теоретичне дослідження напрямку державного регулювання цифрової економіки в Україні на сьогодні знаходиться на периферії представників науки. Проблеми державного управління галузями економіки України широко досліджені у працях вітчизняних науковців, проте вивченню результатів наукових досліджень щодо розвитку реального сектору економіки України з використанням цифрових технологій присвячено поодинокі праці таких вчених як: Я.А. Жаліло, Р.Л. Лупак, Л.О. Матвейчук, І.В. Струтинська, Т.Ф. Штець.

Для успішного розвитку цифрової економіки в Україні потрібна ефективна державна політика, яка направлена на її стимулювання. За результатом досліджень аналітичного центру «Український інститут майбутнього» визначено, що для розвитку інноваційної економіки, цифрової модернізації та трансформації держава повинна взяти на себе відразу декілька ролей, а саме лідера та експериментатора, регулятора й захисника, популяризатора [70]

Науковці розглядають роль держави у впровадженні цифрової економіки як: 1) як регулятора, що запроваджує норми, принципи та основи співіснування елементів цифрової економіки, контролює та перевіряє методи їх використання, здійснює технологічні зміни, що сприяють закріпленню цифрових відносин між суспільством та владою; 2) держава може використовувати Інтернет та інформаційні технології безпосередньо під час надання своїх послуг в онлайн-торгівлі, електронному врядуванні.

Більшість вчених вважає, що базовими методами в рамках реалізації державної політики розвитку цифрової економіки виступають адміністративні, нормативно-правові, економічні, організаційні методи. Досліджуючи розвиток

цифрової економіки Л.М. Жукова визначає необхідність застосування груп інструментів: підвищення «Цифрової освіти» та «цифрової культури», створення нових сучасних цифрових форматів державного управління, впровадження спільних інвестиційних проектів, внесення змін у законодавчі акти, забезпечення захисту інтелектуальної власності тощо [27, с.48]. Структуровану схему методів, механізмів та інструментів державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки за результатами авторських досліджень світового досвіду пропонує Т.Ф. Штець (рис. 1.5).

Продовжуючи наше дослідження слід приділити увагу теоретичній площині розкриття інструментів державного регулювання цифрової економіки, адже поняття «державне регулювання» – це сукупність інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до підприємств і громадян.

Враховуючи малочисельність наукових публікацій за темою нашого дослідження доречно навести ще узагальнені результати досліджень щодо систематизації інструментів державного регулювання цифрової економіки Т.Ф. Штець (таб.1.6).

На думку О.П. Власенко, В.П. Якобчук, Л.І. Симоненко цифрова трансформація має ознаки концепції, яка визначає розвиток соціально-економічних систем у контексті домінуючого впливу інформації та технологій. Державне регулювання національної економіки України здійснюється в контексті цифрової парадигми, ключові імперативи та їх взаємозв'язок представлено на рисунку 1.6.

Науковцями проведено діагностику ступеню залучення українського суспільства до цифрової трансформації: 74% респондентів купують товари та послуг у мережі Інтернет, 54% – здійснювали електронний запис у поліклініку, 52% – користуються електронним кабінетом для оплати послуг ЖКГ, 28,5% – заповнювали електронну декларацію, 26,5% – використовують портал «Дія».

Рис.1.5. Методи, механізми та інструменти державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки згідно світового досвіду [76, с.68]

З урахуванням результатів проведеного дослідження, авторська позиція визначає 3 ключових вектори формування механізму державного регулювання національної економіки в контексті цифрової трансформації, а саме:

- освіта (кадрове забезпечення, суспільна свідомість);
 - безпека/кібербезпека (захист бізнесу і громадянина від корупційних/інформаційних/кримінальних ризиків);
 - інформатизація (ІТ-забезпечення секторів національної економіки)
- [73,с.85].

Таблиця 1.6

Інструменти державного регулювання розвитку сектору цифрової економіки [76, с. 52]

Механізми	Чинники розвитку цифровізації			
	Середовище	Ресурсне забезпечення	Інфраструктура	Кон'юнктура
Інституційно-правовий	Розробка і прийняття Закону «Про цифрову економіку», Стратегії цифрового розвитку національної економіки, цільових програм цифровізації сфер та галузей економіки	Розробка та прийняття концепцій: «Індустрія 4.0», «Цифрове виробництво», «Інтернет у промисловості», «Відкрите виробництво»; зміни в законодавстві щодо визнання криптовалют	Створення органу для координації дій із цифровізації економіки; розбудова інститутів розвитку цифрової економіки	Розробка концепції промислової трансформації та формування єдиного цифрового простору із ЄС; забезпечення права інтелектуальної власності
Економічний	Таргетинг – проведення аналізу та дослідження промислових секторів із метою оцінки їх конкурентоспроможності та перспектив розвитку; удосконалення податкової, митної, інвестиційної, інноваційної політики	Удосконалення інструментів податкової та митної політики щодо введення спеціальних звільнень мит на техніку та технології; створення спеціальних фондів спільного, венчурного інвестування; державні закупівлі та замовлення в секторі цифрової економіки	Запровадження концесійних та сервісних моделей фінансування та управління інвестиційними проектами розбудови інфраструктури; кредитування проектів розвитку цифровізації	Лібералізація державної політики в сфері використання безготівкових розрахунків, валютного регулювання, вільний доступ до використання міжнародних систем розрахунків
Адміністративно-організаційний	Перехід на системи електронного самоврядування розширення доступу до широкосмутового Інтернету; ліцензування технологій та послуг	Розробка регламентів переходу на електронний документообіг та оцифрування технічної документації; визнання міжнародних стандартів Індустрії 4.0; стандартизація та сертифікація технологій	Розбудова та забезпечення функціонування інноваційно-індустріальної та цифрової інфраструктури	Удосконалення законодавчої бази інтелектуальної власності, захисту приватних даних, кібернетичної безпеки
Інформаційний та соціально-психологічний	Прийняття та реалізація національних проектів цифровізації, впровадження ефективних моделей державно-приватного партнерства	Формування освітніх програм із визначенням нових освітніх (цифрових) компетенцій персоналу; внесення змін до класифікатора професій із розробкою переліку нових професій	Підключення до широкосмутових мереж Інтернет та масове використання цифрових платформ, засобів та пристроїв	Впровадження цифровізації в соціальній сфері, державному управлінні; підвищення цифрової освіти, навичок громадян
Техніко-технологічний	Розробка та реалізація проектів повної цифровізації галузей промисловості, соціальної сфери та державного управління	Впровадження «смарних технологій» для збирання інформації та її подальшого використання; розробка та впровадження роботизованих технологій виробництва	Стимулювання впровадження пристроїв, засобів, технологій для управління бізнес-процесами	Розвиток технологій e-торгівлі, перехід на збут через мережі Інтернет; впровадження процесів e-бізнесу, цифровізації виробництва

Рис. 1.6. Індикатори ступеня залучення вітчизняного суспільства до цифрової трансформації [73, с.84]

Заслуговує на увагу наукове обґрунтування інституціональних аспектів державного регулювання розвитку цифрової економіки України представлене групою науковців Р.Л. Лупак, Т.Ф. Штець, О.П. Пришляк, які пропонують авторське бачення системи інституціонального забезпечення розвитку цифрової економіки (рис.1.7).

Науковцями встановлено, що елементами інституціонального забезпечення державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки в Україні є інституціонально-правовий базис, інституційно-організаційна платформа, інституційно-інфраструктурне забезпечення, інституційно-економічний блок та інституційно-психологічне середовище. Дослідники звертають увагу на важливість в системі нормативно-правових актів, які регулюють відносини між учасниками, що в свою чергу вимагає у межах питання державної політики перш за все покращення законодавчої основи питань цифрової взаємодії бізнесу і держави.

Більшість науковців розглядають роль держави у впровадженні цифрової економіки як: 1) як регулятора, що запроваджує норми, принципи та основи співіснування елементів цифрової економіки, контролює та перевіряє методи їх

використання, здійснює технологічні зміни, що сприяють закріпленню цифрових відносин між суспільством та владою; 2) держава може використовувати Інтернет та інформаційні технології безпосередньо під час надання своїх послуг в онлайн-торгівлі, електронному врядуванні.

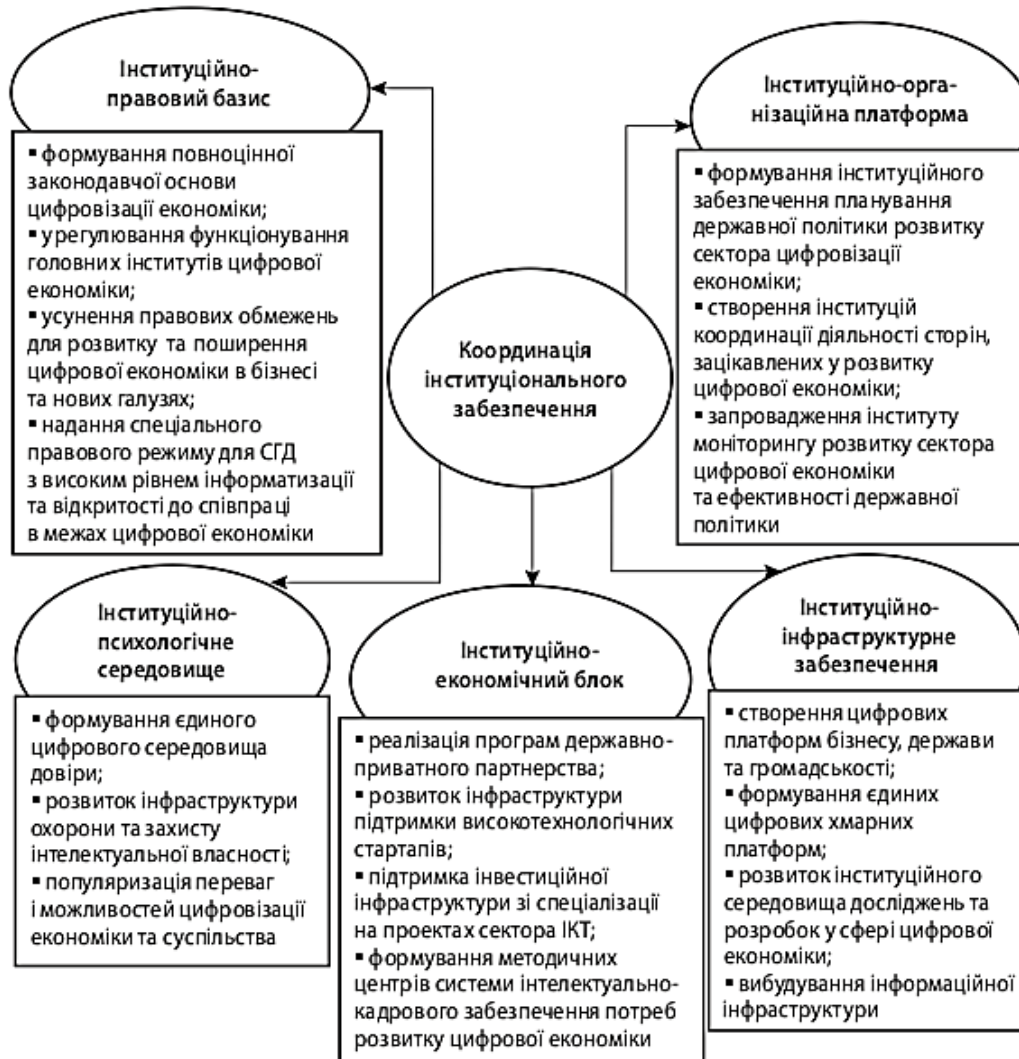

Рис. 1.7. Структура інструментів формування інституціонального забезпечення розвитку сектора цифрової економіки України [38, с.274]

Як стверджують вчені і з ними погоджуються практики, цифрова економіка України має не відставати у темпах розвитку та технологічності від загальносвітових, передусім європейських, провідних практик. Це стратегічно важливо і повинно враховуватись при формулювання мети державної політики.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни та становлення її цифрової економіки науковці Р.Л. Лупак та Т.Ф. Штець вважають, що актуалізувалася потреба в розробці Державної програми цифровізації в реальному секторі економіки України, положення якої стали б продовженням системи державного планування безпосередньо щодо цифровізації у системі реального сектора та галузях базових видів економічної діяльності.

На рисунку 1.8 автори розкривають структуру Програми цифровізації реального сектора економіки України.

На досягнення визначених цільових орієнтирів потрібно спрямувати державну політику. На думку Р.Л. Лупака та Т.Ф. Штець комплекс заходів, засобів, інструментів та механізмів регулювання має формуватися за напрямками, які й будуть зорієнтовані на досягнення визначених цілей державного регулювання. У Програмі науковці визначають напрямками регулювання в: удосконалення нормативного та організаційно-методичного забезпечення розвитку цифрової економіки; розвиток цифрової інфраструктури; надання фінансово-економічних стимулів суб'єктам реального сектору економіки для реалізації проектів цифрової модернізації; реалізація державної програми розвитку Індустрії 4.0; ініціювання та підтримка проектів зі створення інжинірингових кластерів; державно-приватне партнерство та бюджетно- грантове фінансування проектів зі спеціалізацією на драйверах зростання (рис. 1.8).

Реалізація комплексної стратегії цифрового розвитку України є можливою через призму раціонального застосування механізмів державного регулювання, які можна типізувати такими класами.

1) Нормативно-правові механізми – це система юридичних засобів, способів і методів впливу на суспільні відносини, яка дає змогу втілювати в життя встановлені правила та норми поведінки. Важливо, щоби вітчизняне законодавство було гармонізоване з міжнародним, зокрема законодавством ЄС.

Рис. 1.8. Структура Програми цифровізації реального сектору економіки України [37, с. 37]

2) Адміністративні механізми – це встановлення норм, регламентів, дозвільної системи під час впровадження телекомунікаційних та радіоелектронних пристроїв та апаратури; визначення та встановлення системи штрафів та покарань за втручання та пошкодження як фізичних пристроїв, так і систем оброблення інформації.

3) Фінансові механізми – це визначення обсягів бюджетного фінансування цифрових трансформацій, субсидування кредитів та надання грантів, залучення приватних інвестицій на основі взаємо-вигідного приватно-державного партнерства, формування справедливої системи оподаткування.

4) Економічні механізми – це формування структурних змін в економіці країни в контексті забезпечення цифровізації, зростання ВВП та сталий соціально - економічний розвиток країни, регіонів, населених пунктів, сприяння міжнародному співробітництву, розвиток цифрових кластерів, підтримка стартапів, забезпечення еколого-економічної збалансованості.

5) Інформаційні механізми – це сприяння формуванню нової цифрової культури населення, організація просвітницької роботи серед людей старшого віку, прогнозування потреби в спеціалістах цифрової економіки, створення нових освітніх та освітньо- наукових програм у закладах вищої освіти для задоволення потреб цифрової економіки, формування кваліфікаційних вимог до їх вмінь та компетенцій, надання консультаційних інформаційних послуг [11].

Погоджуємось з думкою Р.Р. Білоскурського, що саме держава у процесах цифровізації повинна бути гарантом розроблення візії та впровадження стратегії розвитку цифрової економіки в Україні, довгостроковою метою якої є формування розвиненої соціально орієнтованої та безпечної цифрової екосистеми суспільства зі збалансованим інституціональним середовищем [13, с. 226].

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове забезпечення розвитку цифрових відносин бізнесу, держави та громадян

В Україні за умов розвитку цифрового суспільства та економіки ключовим фактором для успішного формування цифрових відносин бізнесу, громадян та влади необхідне законодавче врегулювання даної форми співпраці. Саме нормативно-правова база врегульовує діяльність та взаємодію суб'єктів цифрової економіки. В даному розділі описано правові та концептуальні документи, які є актуальними на сьогодні.

Закон України «Про інформацію» [57] регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації.

Закон України «Про телекомунікації» [64] встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій та визначає повноваження держави щодо управління та регулювання зазначеної діяльності, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності або користуються телекомунікаційними послугами.

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [52] встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів.

Закон України «Про адміністративні послуги» [46] визначає правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг.

Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [55] визначає правові та організаційні засади створення та функціонування Єдиного державного демографічного реєстру та видачі документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, а також права та обов'язки осіб, на ім'я яких видані такі документи.

Закон України «Про електронно довірчі послуги» [53] визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» [49] визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Закон України «Про Національну програму інформатизації» [59] визначає загальні засади формування, виконання та коригування Національної програми інформатизації.

Закон України «Про електронну комерцію» [54] визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем та визначає права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції.

Закон України «Про електронний цифровий підпис» [50] визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» [12] визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації.

Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [51] визначає організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів.

Господарський кодекс України [17] закріплює положення про обов'язкове оприлюднення державними, казенними та комунальними підприємствами, господарськими товариствами, що контролюються державою або органом місцевого самоврядування, інформації про свою діяльність шляхом розміщення її на власній веб-сторінці/ веб-сайті або на офіційному веб-сайті суб'єкта управління об'єктами державної та комунальної власності, що здійснює функції з управління підприємством, – статті 73, 75, 77, 78, 79, 90 ГК.

Цивільний кодекс України [72] містить положення щодо можливості: відображення інформації в електронному вигляді – ст. 200; вчинення правочину в електронній формі (ст. 205), яка є однією з модифікацій письмової форми – ст. 207; відображення твору у загальнодоступних електронних системах інформації – ст. 442; електронної форми розрахунків – за допомогою розрахункових документів у електронному вигляді – ст. 1087).

Податковий кодекс України [45] передбачає: використання електронних ресурсів у сфері оподаткування (Єдиного реєстру податкових накладних та Єдиного реєстру акцизних накладних, які ведуться в електронному вигляді центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує

державну податкову і митну політику; надання послуг електронного цифрового підпису – ст. 14; організацію впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання як одну з функцій контролюючих органів (ст. 19-1); контроль за дотриманням суб'єктами господарювання установлених законодавством обов'язкових вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням *електронних платіжних засобів* – ст. 20 та ін.).

Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [48] закріплює: обов'язок органів виконавчої влади щодо створення та забезпечення функціонування в мережі Інтернет веб-сторінок, які містять інформацію, необхідну суб'єктам господарювання для провадження ними господарської діяльності (ст. 8); можливість подання в електронній формі за допомогою засобів телекомунікацій заяви про одержання (переоформлення, одержання дубліката, анулювання) документа дозвільного характеру, а також повідомлення дозвільного органу про відмову у видачі такого документа (ст.41). Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємств та громадських формувань» [47] містить визначення низки понять (персонального кабінету підприємця, порталу електронних сервісів, коду доступу до результатів надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації).

Важливим документом, який визначив напрями та принципи розвитку цифровізації є Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [33]. Вона визначає основну мету цифровізації, яка полягає у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Такий приріст є можливим лише тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку.

Концепція передбачає виконання комплексу завдань, що позитивно вплинуть на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому. Основними завданнями цифрового розвитку згідно концепції є:

- прискорення економічного зростання та залучення інвестицій;
- трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні;
- технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв;
- доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу;
- реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва.

Основними напрямками цифрового розвитку згідно концепції є:

- подолання цифрового розриву шляхом розвитку цифрових інфраструктур;
- розвиток цифрових компетенцій;
- впровадження концепції цифрових робочих місць;
- цифровізація реального сектору економіки;
- реалізація проектів цифрових трансформацій;
- громадська безпека;
- реалізація цифрової освіти;
- цифровізація сфери охорони здоров'я;
- цифровізація сфери туризму;
- електронна демократія;
- цифровізація екології та охорони навколишнього середовища;
- життєдіяльність міст;
- безготівкові розрахунки;
- гармонізація з європейськими та світовими науковими ініціативами;
- розвиток цифрового державного управління [33].

Знаковою подією для українського суспільства стало схвалення урядом у березні 2021 Концепції розвитку цифрових компетентностей до 2025 року [32]. Даним стратегічним документом окреслено напрями формування цифрових

компетенцій та навичок учасників цифрового суспільства: бізнесу, громадян та влади. Основними завданнями цієї Концепції є:

- формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової економіки та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу;

- забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян;

- розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя;

- визначення системи та опису складових цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівня володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями різних категорій працівників, зокрема в професійних стандартах;

- забезпечення координації дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

- створення індикаторів для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

- підвищення рівня обізнаності громадян щодо небезпек в Інтернеті [32].

Слід зазначити, що реалізація даної Концепції матиме позитивний вплив на процеси цифровізації в Україні та є основою для розробки механізмів розвитку цифрового суспільства та цифрової економіки, а саме: правового, організаційного, мотиваційного, інфраструктурного, економічного та ін.

У серпні 2021 року президент України підписав Закон «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» № 1667-IX [62], який парламент ухвалив 15 липня 2021 року, який покликаний створити сприятливі умови для ведення інноваційного бізнесу в Україні, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій і талановитих фахівців. Для

стимулювання розвитку цифрової економіки документ запроваджує правовий режим «Дія Сіті» та визначає організаційні, правові й фінансові засади його функціонування. Цей правовий режим передбачає спеціальні умови оподаткування, які будуть визначені Податковим кодексом України. Відповідний законопроект наразі опрацьовується у Верховній Раді на виконання завдань, визначених в Указі Президента № 371 «Про заходи щодо створення сприятливих умов для розвитку ІТ-індустрії в Україні».

Підводячи підсумок аналізу вітчизняної нормативно-правової бази щодо розвитку цифрових відносин бізнесу, держави та громадян слід зазначити, що в Україні наявне відповідне законодавче забезпечення для здійснення фінансово-економічної діяльності суб'єктів господарювання та їх співпраці з органами публічної влади в цифровому форматі.

Інституційно - правове оформлення розвитку цифрової економіки в Україні розпочалося ще у 2013 році, коли Кабінет Міністрів видав розпорядження «Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні».

Крім того орієнтирами для України стають три основні напрями, викладені ЄК у комплексному програмному документі «Єдиний цифровий ринок для Європи» [27].

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки [21]

Одна із чотирьох оперативних цілей стратегії – 4 «Розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів».

Визначено завдання за напрямом «Цифрова трансформація регіонів»: 1) у сфері цифрових комунікацій; 2) у сфері цифрової інфраструктури.

Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [66]

Стратегія передбачає в рамках зазначених чотирьох векторів руху реалізацію 62 реформ і програм розвитку держави, серед яких:

- 1) за вектором розвитку – Реформа телекомунікаційної інфраструктури;
- 2) за вектором безпеки – Програма електронного урядування;
- 4) за вектором гордості – Розвиток інформаційного суспільства та медіа.

Таблиця 2.1

Питання розвитку цифрової економіки в стратегічних документах

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки	Одна із чотирьох оперативних цілей стратегії – 4 «Розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів». Визначено завдання за напрямом «Цифрова трансформація регіонів»: 1) у сфері цифрових комунікацій; 2) у сфері цифрової інфраструктури.
Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»	Стратегія передбачає в рамках зазначених чотирьох векторів руху реалізацію 62 реформ і програм розвитку держави, серед яких: 1) за вектором розвитку – Реформа телекомунікаційної інфраструктури; 2) за вектором безпеки – Програма електронного урядування; 4) за вектором гордості – Розвиток інформаційного суспільства та медіа.
Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020рр.	Концепція передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій. Основними цілями цифрового розвитку зазначено: прискорення економічного зростання та залучення інвестицій; трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні; технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв; доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу; реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва.
Меморандум про створення Української національної цифрової коаліції	Цифрові коаліції – це прозоре партнерство між суб'єктами цифрових трансформацій, яке сприяє розвитку цифрових навичок у державах-членах, які працюють разом для втілення цифрових перетворень, розвитку цифрової економіки та вдосконалення цифрових навичок на національному, регіональному або місцевому рівнях. До української національної цифрової коаліції увійшли 46 державних, приватних установ та організацій, навчальних закладів, громадських організацій. Діяльність “Коаліції цифрової трансформації” буде спрямована на консолідацію, координацію ініціатив і зусиль усіх партнерів в області цифрового розвитку й інтеграції України до європейського цифрового простору. Національні цифрові коаліції на сьогодні створені у 23 європейських країнах.

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020рр. [33]. Концепція передбачає здійснення заходів щодо впровадження

відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій. Основними цілями цифрового розвитку зазначено:

- прискорення економічного зростання та залучення інвестицій;
- трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні;
- технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв;
- доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу;
- реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва.

Меморандум про створення Української національної цифрової коаліції. Цифрові коаліції – це прозоре партнерство між суб'єктами цифрових трансформацій, яке сприяє розвитку цифрових навичок у державах- членах, які працюють разом для втілення цифрових перетворень, розвитку цифрової економіки та вдосконалення цифрових навичок на національному, регіональному або місцевому рівнях.

До української національної цифрової коаліції увійшли 46 державних, приватних установ та організацій, навчальних закладів, громадських організацій. Діяльність “Коаліції цифрової трансформації” буде спрямована на консолідацію, координацію ініціатив і зусиль усіх партнерів в області цифрового розвитку й інтеграції України до європейського цифрового простору. Національні цифрові коаліції на сьогодні створені у 23 європейських країнах. Складено автором за джерелами [20, 69, 31, 33].

У серпні 2021 року вийшов Закон «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», що стимулюватиме розвиток цифрової економіки в Україні та покликаний створити сприятливі умови для ведення інноваційного

бізнесу в Україні, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій і талановитих фахівців. Для стимулювання розвитку цифрової економіки документ запроваджує правовий режим «Дія Сіті» та визначає організаційні, правові й фінансові засади його функціонування. Спеціальні умови оподаткування застосовуватимуться до компаній – резидентів «Дія Сіті». Інформація про компанії, що мають або перебували у статусі резидента «Дія Сіті», міститься в електронному реєстрі, який є відкритим та оприлюднюється в мережі Інтернет. Правовий режим «Дія Сіті» встановлюється на строк не менш ніж 25 років з дня внесення до реєстру запису про її першого резидента.

Наразі на розгляді у Верховній Раді знаходиться кілька законопроектів, спрямованих на розвиток політики цифровізації та посилення державного регулювання цієї сфери:

– «Про публічні електронні реєстри». Мета – створення єдиного правового поля функціонування та інформаційної взаємодії державних, комунальних та інших реєстрів, кадастрів та інформаційних систем, запровадження єдиних вимог до їх створення, ведення, взаємодії, адміністрування, модернізації, реорганізації та ліквідації.

– «Про електронні комунікації» – регламентує правові відносини, пов'язані з електронними комунікаційними мережами загального користування та електронними комунікаційними послугами, користуванням обмеженими ресурсами та забезпеченням конкуренції на ринку електронних комунікацій, що дозволить встановити засади державного управління та регулювання у сфері електронних комунікацій.

– «Про Національне бюро фінансової безпеки України». Мета – створення єдиного правового поля функціонування та інформаційної взаємодії державних, комунальних та інших реєстрів, кадастрів та інформаційних систем, запровадження єдиних вимог до їх створення, ведення, взаємодії, адміністрування, модернізації, реорганізації та ліквідації.

2.2. Організаційна складова цифровізації українського суспільства.

Цифровізація економічних галузей України

Міністерство цифрової трансформації України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики:

- у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації;
- у сфері впровадження електронного документообігу;
- у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;
- у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу;
- у сфері надання електронних та адміністративних послуг;
- у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії [22].

Основними завданнями Мінцифри є формування та реалізація державної політики:

- у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства у:
- у сфері впровадження електронного документообігу;
- у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;
- у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу;

- у сфері надання електронних та адміністративних послуг;
- у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації та інвестицій в ІТ-індустрію;
- у сфері розвитку ІТ-індустрії.

Міністерство цифрової трансформації України бере участь у формуванні державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, кіберзахисту, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах і на об'єктах інформаційної діяльності, а також у сферах використання державних інформаційних ресурсів в частині захисту інформації, протидії технічним розвідкам, функціонування, безпеки та розвитку державної системи урядового зв'язку та національної системи конфіденційного зв'язку.

Для вільного доступу громадян до електронних послуг онлайн Міністерство цифрової трансформації України розробило Веб-портал та мобільний застосунок «Дія». Реалізацією проєкту займається Міністерство цифрової трансформації. Проєкт «Дія» фінансується завдяки співпраці Міністерства цифрової трансформації за підтримки проєкту USAID/UK aid «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS», Програми EGAP, що фінансується Швейцарською агенцією з розвитку та співробітництва та реалізується Фондом Східна Європа та Innovabridge, проєкту USAID «ВзаємоДія!» (SACCI) та проєкту EGOV4UKRAINE [44].

Мінцифри очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України. Міністр має першого заступника, заступників Міністра, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра.

Повноваження керівника державної служби у Мінцифри здійснює державний секретар Мінцифри. Державний секретар Мінцифри є вищою посадовою особою з числа державних службовців Мінцифри. Державний секретар підзвітний і підконтрольний Міністру.

Державний секретар Мінцифри призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Комісії з питань вищого корпусу державної служби строком на п'ять років з правом повторного призначення.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Мінцифри, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Мінцифри може утворюватися колегія. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Мінцифри.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Мінцифри можуть утворюватись інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Діяльність суб'єктів господарювання як нових організаційних форм, так і традиційних, які беруть на озброєння цифрові технології, усе більше пов'язана з віртуальною реальністю, оскільки включає використання онлайн-послуг, хмарних сервісів, соціальних мереж, електронної торгівлі.

Щодо прикладної сторони цифровізації діяльності представників бізнесу, слід зазначити, що основним підґрунтям її є розвиток сучасних інформаційних технологій на підприємствах.

Пропонуємо розглянути еволюційний процес впровадження цифрових технологій на прикладі економічної галузі: «сфера послуг», а саме – «послуги готельно - ресторанного бізнесу» використовуючи наявні офіційні інформаційні ресурси, які оприлюднюють державні органи статистики України.

У таблиці 2.2 представлено динаміку використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах готельно-ресторанного господарства України.

Таблиця 2.2

Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах готельно-ресторанного господарства України

№	Показники	Роки		
		2017	2018	2019
1	Кількість підприємств, які використовували комп'ютери, од.	1207	1312	1286
2	Кількість підприємств, які мали доступ до мережі Інтернет, од.	1178	1279	1261
3	Кількість підприємств, які мали фахівців у сфері ІКТ, од.	220	226	222
4	Кількість підприємств, що мали веб-сайт, який функціонував у мережі Інтернет, од.	554	584	601
5	Кількість підприємств, які використовували соціальні мережі, од.	546	602	624
6	Кількість підприємств, які використовували веб-сайти з мультимедійним вмістом, од.	214	144	153
7	Кількість підприємств, що купували послуги хмарних обчислень упродовж року, од.	118	131	155
8	Кількість підприємств, що отримували замовлення через комп'ютерні мережі на продаж товарів або послуг (за винятком замовлень, отриманих елек. поштою), од.	121	147	166
10	Кількість підприємств, що здійснювали закупівлі через комп'ютерні мережі товарів або послуг (за винятком замовлень, отриманих електронною поштою), од.	204	254	268

Джерело: Державна служба статистики України [20]

Аналіз показників проведено за 2017-2019 роки, так як за попередні періоди статистична інформація відсутня. Обрані показники дають можливість оцінити стан готовності підприємств сфери послуг до впровадження цифрових інструментів управління. В даному дослідженні використовуємо показники щодо кількості підприємств (закладів розміщення і харчування):

1) що отримували замовлення через комп'ютерні мережі на продаж товарів або послуг (за винятком замовлень, отриманих електронною поштою);

2) що здійснювали закупівлі через комп'ютерні мережі товарів або послуг (за винятком замовлень, отриманих електронною поштою);

3) які використовували соціальні мережі;

4) які використовували веб-сайти з мультимедійним вмістом.

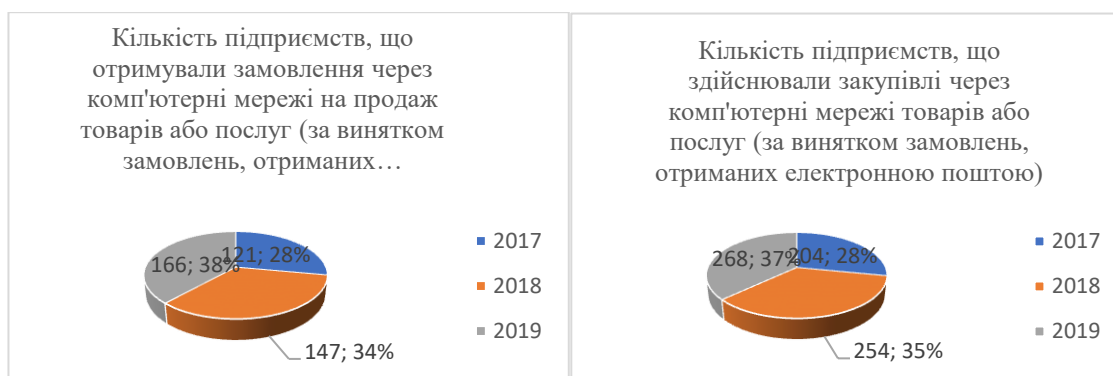

Рис.2.1. Кількість підприємств закладів розміщення і харчування в категоріях замовлень на продаж і закупівель товарів або послуг через комп'ютерні мережі за 2017-2019 рр. Джерело: виконано за даними таблиці 2.2

На кругових діаграмах (рис.2.1) зображені показники кількості підприємств закладів розміщення і харчування в категоріях замовлень на продаж і закупівель товарів або послуг через комп'ютерні мережі. Обидві досліджувані категорії мають стабільний приріст показників за обраний період. Динаміка помірна, можливо це зумовлено зменшенням обсягів роботи на підприємствах галузі через пандемію Covid-19, що негативно вплинула на цю економічну ланку в цілому. Вважаємо, що при звичайних умовах функціонування туристичного ринку, збільшення показників було б більш стрімким і відчутним.

На рис.2.2 зображений споріднений графік двох показників, які пов'язані з використанням соціальних медіа/веб-ресурсів. За обраний період прослідковується приріст підприємств, що використовують соціальні мережі як інструмент цифрового менеджменту 2017 р. – 546 (31%), 2018 р. – 602 (34%), 2019 р. - 624 (35%).

Це зумовлено доступністю мереж, легкістю користування, а головне поширенням використання їх потенційними споживачами. Що стосується користування веб-сайтами з мультимедійним вмістом, то їх використання на підприємствах зустрічається набагато менше. За досліджуваний період присутнє коливання показника, а саме: зменшення у 2018 році у порівнянні з 2017 роком - на 32,7%; незначне зростання у 2019 році - на 5,9% у порівнянні з

попереднім періодом. Це може бути зумовлено зростаючою популярністю вищезгаданих соціальних мереж, складністю у створенні і налаштуванні таких сайтів, що вимагає долучення фахівців і вкладання фінансових ресурсів.

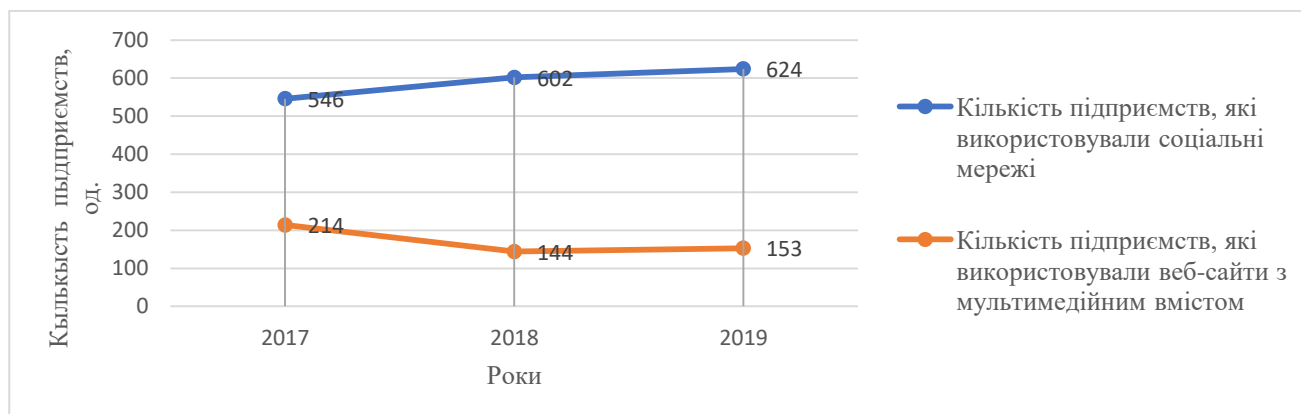

Рис.2.2. Динаміка використання соціальних мереж та веб-сайтів підприємствами тимчасового розміщення й організації харчування України за 2017-2019 рр. Джерело: виконано за даними таблиці 2.1

Характерним показником діяльності підприємств в цифровому форматі, у зв'язку із збільшенням інформаційних потоків, є використання послуг хмарних обчислень.

На рис.2.3 представлено показники купівлі хмарних обчислень підприємствами сфери послуг з тимчасового розміщення і харчування за останні три роки.

Рис.2.3. Кількість підприємств тимчасового розміщення й організації харчування України, що купували послуги хмарних обчислень упродовж 2017-2019 рр. Джерело: виконано за даними таблиці 2.1

Проведений аналіз статистичних даних, дозволив сформулювати наступні висновки: використання послуг хмарних обчислень підприємствами збільшилося орієнтовно на 10% у 2018 році порівняно з 2017 роком. Тоді як у 2019 році кількість підприємств, що купували такі послуги збільшилася на 24 одиниці, що складає 15% приросту від попереднього періоду. Отже, використання такого інформаційного ресурсу є перспективним та затребуваним серед представників сфери готельно-ресторанних послуг.

Отже, загалом у сфері готельно-ресторанних послуг України протягом 2017-2019 років присутня позитивна динаміка характерних показників цифровізації діяльності бізнесу. Цифровий формат діяльності закладів сфери послуг, окрім застосування сучасних інформаційних технологій, потребує відповідної цифрової компетентності та цифрових навичок співробітників, де особливе місце відводиться цифровій кваліфікації управлінців. Слід зазначити, що в Україні в березні 2021 року урядом схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей. Основною метою цієї Концепції є визначення пріоритетних напрямів і основних завдань з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей, підвищення рівня цифрової грамотності населення, зокрема працездатних осіб, громадян похилого віку, малозабезпечених сімей, осіб з інвалідністю, інших вразливих груп населення, в умовах розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства [32]. Прийняття даного стратегічного документа окреслило бачення українського уряду щодо покращення цифрової грамотності громадян, бізнесу та влади.

Моніторинг стану цифровізації підприємств України з'ясуємо шляхом аналізу інформаційних ресурсів державної служби статистики розділу «Інформаційне суспільство». Аналіз використання інформаційно-комунікаційних технологій на українських підприємства проведено в розрізі характерних даному напрямку показників (використання комп'ютерів, доступ до мережі Інтернет, власні веб-сайти та електронної торгівлі). Динаміка цих показників досліджена лише за останні три роки (2017-2019 рр.) із за відсутності статистичних даних за попередні періоди відсутні (рис.2.4)

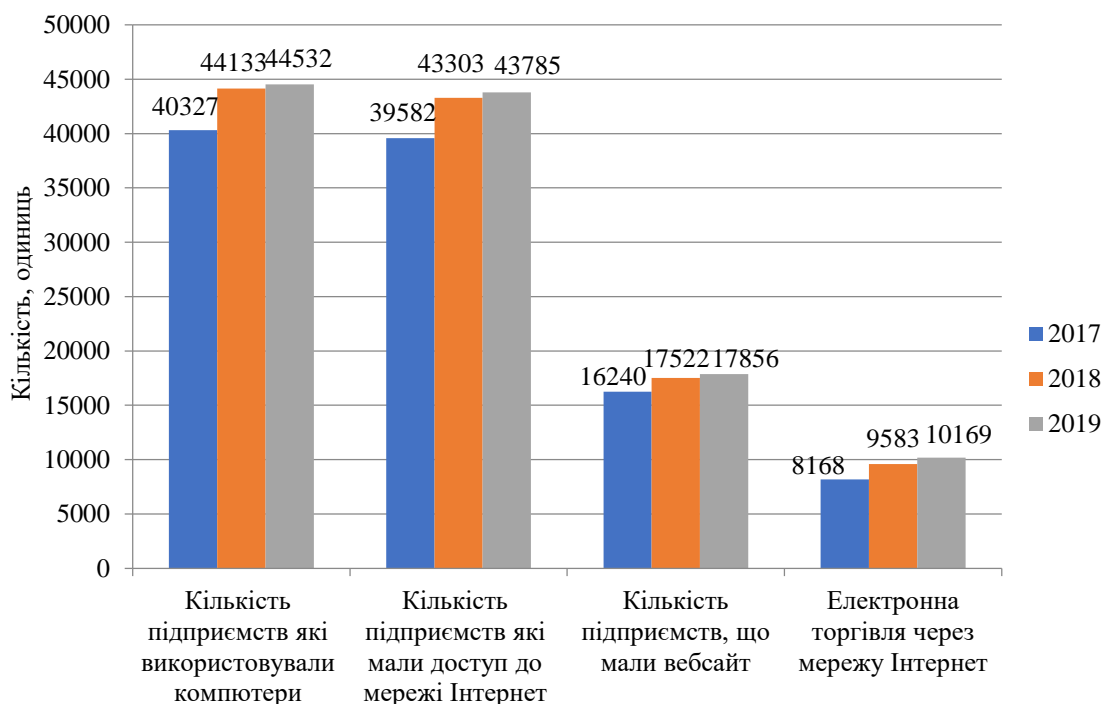

Рис.2.4. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах України 2017-2019 рр.

Джерело: Державна служба статистики України [20]

За період дослідження середній показник частки підприємств, які використовували комп'ютери становить близько 90% до загальної кількості підприємств. Серед підприємств які брали участь у дослідженні мали доступ до мережі Інтернет: 2017- 39582 (98,2%), 2018 – 43303 (88%), 2019 – 43785 (86,4%). Менше половини підприємств мають власні веб-ресурси (середній показник дорівнює близько 10%); при цьому, слід зазначити зростання кількості підприємств які мають веб-сайти.

В умовах розвитку цифрового суспільства та цифрової економіки основним комунікаційним інструментом є соціальні мережі, які досить активно використовуються у системі маркетингових комунікацій.

Окрім соціальних мереж цифрового формату для реалізації функцій цифровому маркетингу застосовуються блоги та мікроблоги, веб-сайти, засоби обміну знаннями.

Моніторинг використання соціальних медіа на підприємствах України 2017-2019 рр представлено на рис. 2.5.

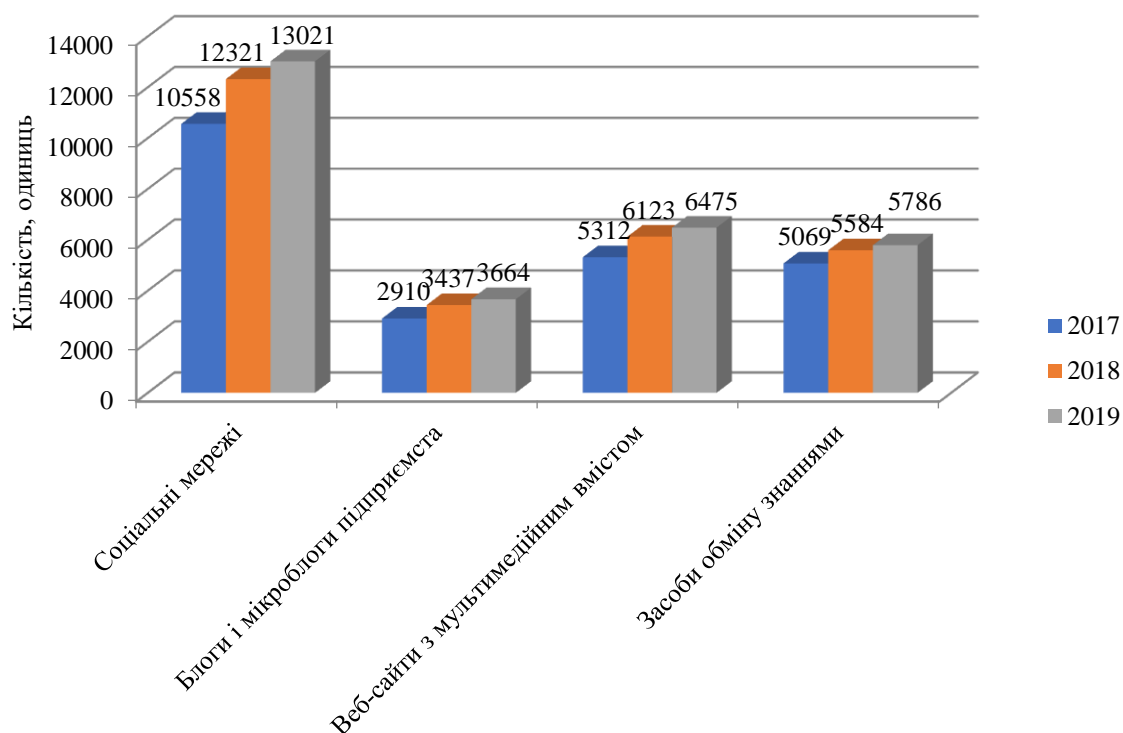

Рис.2.5. Використання соціальних медіа на підприємствах України 2017-2019 рр. Джерело: Державна служба статистики України [20]

Найпоширенішими соціальними медіа є соціальні мережі, у 2017 році їх використовувала 10558 підприємств, що складає 26,2% загальної кількості підприємств, 2018 р. – 25% (12321 од.), 2019 р. – 25,7% (13021 од.).

Протягом трьох років (2017-2019 рр.) на підприємствах присутня позитивна динаміка використання соціальних медіа.

Відповідно до рисунку 1, слід зазначити зростання кількості користувачів блогів та мікроблогів, веб-сайтів, засобів обміну знаннями. Напрями використання соціальних медіа на підприємствах України відображено у таблиці 2.3.

Загалом ситуація підтверджує активну позицію використання представниками бізнесу інструментів цифрового маркетингу: соціальні мережі, блогів та мікроблогів, веб-сайтів, засобів обміну знаннями.

Аналізуючи напрями використання соціальних медіа на підприємствах України було виявлено, що найважливішим напрямом серед соціальних медіа

для підприємств України є реклама їх діяльності та продукції, середній показник якої за три роки зріс на 26%. Даний вид соціальних медіа використовує близько 30% підприємств України (рис.2.6).

Таблиця 2.3

Напрями використання соціальних медіа на підприємствах України

Напрями використання соціальних медіа	Роки		
	2017	2018	2019
1* Представлення підприємства або рекламування його роботи	9470	11284	11927
2* Отримання відгуків клієнтів чи надання відповідей на їх запитання	6871	8260	8772
3* Залучення клієнтів у розвиток чи інновацію товарів і послуг	4388	5221	5511
4* Співпраця з діловими партнерами чи іншими організаціями	7339	8427	8872
5* Наймання працівників	5131	6276	6717
6* Обмін поглядами, думками або знаннями у середині підприємства	4615	5563	5836

Джерело: Державна служба статистики України [20]

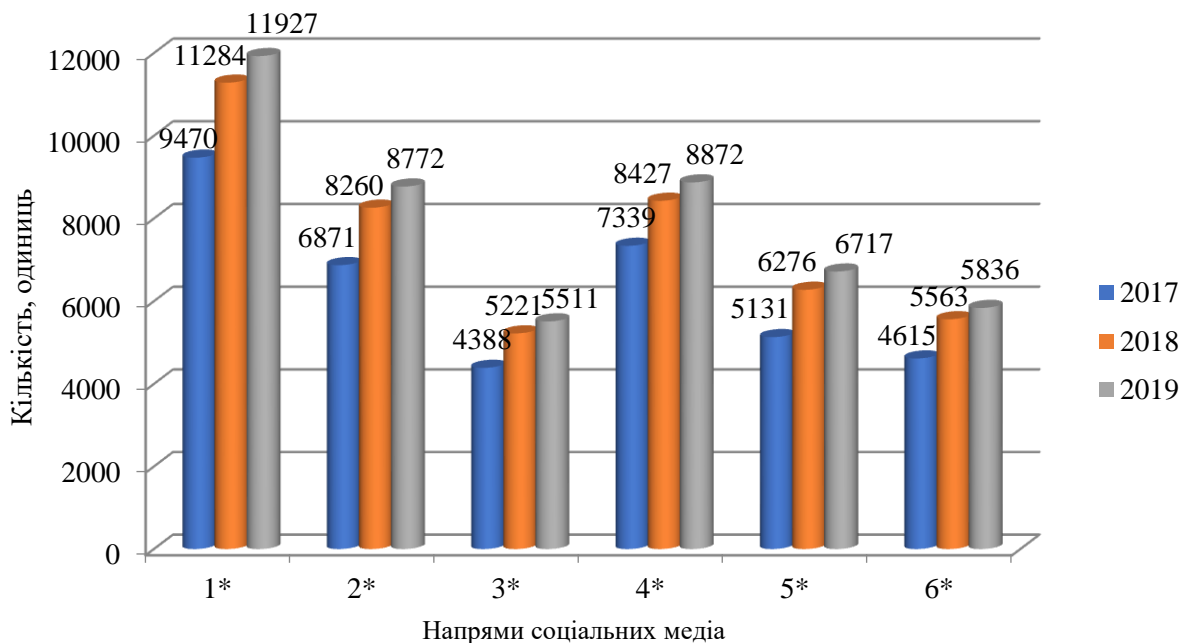

Рис.2.6. Динаміка кількості підприємств за напрямками використання соціальних медіа. Джерело: зроблено по даних з таблиці 2.3

Окрім реклами, в межах соціальних медіа, підприємства:

- 1) отримують відгуки клієнтів, надають відповіді на їх запитання;

- 2) залучають клієнтів до розвитку та інновацій товарів і послуг;
- 3) співпрацюють з діловими партнерами чи іншими організаціями;
- 4) наймають працівників;
- 5) обмінюються думками та знаннями у середині підприємства.

Серед вище зазначених напрямів використання соціальних медіа найбільш активно підприємствами використовується співпраця з діловими партнерами (близько 20% підприємств використовує цей напрям); даний показник у 2018 р. зріс на 14,8% у порівнянні з 2017 р., у 2019 р. – 5,3%).

За результатами аналізу статистичних даних державної служби статистики визначено, що впровадження цифрових інструментів на українських підприємствах відбувається поступово, присутня позитивна динаміка показників, характерним розвитку даного напрямку дослідження. Зважаючи на те, що процеси цифровізації передбачають застосування цифрових технологій і каналів, необхідно постійно враховувати пласт здобутків ІТ-сфери, які дозволяють значно розширити інструментарій цифрового формату взаємодії бізнесу, громадян та влади.

2.3. Цифрові трансформації в діяльності органів публічної влади

Одним із важливих векторів політики держави залишається діджиталізація адміністративних послуг та питання захищеності інформації. Серед напрямків цифрової трансформації публічного управління найбільш перспективними виявляються наступні:

- цифровізація територіальних громад та цифрова трансформація муніципального управління;
- розвиток цифрових компетентностей публічних службовців;
- розвиток цифрової взаємодії влади та бізнесу;

В Україні у 2018 році з'явився перший стратегічний нормативно-правовий документ, який визначає напрямки цифрового розвитку країни і в якому певне місце зайняли питання цифрових компетентностей, які потрібно враховувати і при розгляді навичок, потрібних для роботи в органах публічної влади. Йдеться про Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. [22] та Стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки [21].

Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій.

Головною метою Концепції є реалізація прискореного сценарію цифрового розвитку, як найбільш релевантного для України з точки зору викликів, потреб та можливостей та передбачає виконання комплексу завдань, що позитивно вплинуть на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в межах сценарію цифрового розвитку.

Прискорений сценарій цифрового розвитку передбачає:

- усунення законодавчих, інституційних, фіскальних та інших перешкод, які заважають розвитку цифрової економіки;
- впровадження стимулів та мотивацій для заохочення бізнесу та індустрій економіки в цілому до цифровізації;
- створення попиту та формування потреб серед громадян до цифровізації, насамперед через впровадження державою масштабних проектів цифрових трансформацій, зокрема на базі сучасних моделей державно-приватного партнерства;

- створення та розвиток цифрових інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу у повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки взагалі;

- розвиток та поглиблення цифрових компетенцій громадян для забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей, а також подолання супутніх ризиків;

- розвиток цифрового підприємництва, створення відповідних (у тому числі аналогових) інфраструктур для підтримки та розвитку інноваційної діяльності, впровадження механізмів фіндування, стимулювання та підтримки.

Основними рейтинговими цілями реалізації Концепції є досягнення у 2020 році:

- 30 місця в рейтингу Networked Readiness Index (WEF) (у 2016 році - 64 місце);

- 40 місця у рейтингу Global Innovation Index (INSEAD, WIPO) (у 2016 році - 56 місце);

- 50 місця у рейтингу ICT Development Index (ITU) (у 2016 році - 79 місце);

- 60 місця у рейтингу Global Competitiveness Index (WEF) (у 2016 році - 85 місце).

Завершення строку реалізації Державної Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України до 2020 року створило необхідність підготовки нового стратегічного документу, який визначає генеральний вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року.

Таким документом є Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. [21]. Ця Стратегія є основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах, досягнення ефективності використання державних ресурсів у територіальних громадах та регіонах в інтересах людини, єдності держави, сталого розвитку історичних населених місць та збереження традиційного

характеру історичного середовища, збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів для нинішнього та майбутніх поколінь українців.

Державне управління України в сучасних умовах зростання кількості завдань, ініціатив, проектів та одночасної оптимізації витрат повинне базуватися саме на технологічних та цифрових формах забезпечення. Підвищення прозорості та ефективності державних структур досягається шляхом уніфікації та стандартизації державних, управлінських та ділових процесів.

Важливим фактором ефективної цифровізації є розвиток цифрових компетентностей публічних службовців. Міністерство цифрової трансформації України та Національне агентство України з питань державної служби працюють над формуванням і розвитком цифрових компетентностей публічних службовців. Саме ці люди повинні ефективно володіти сучасними професійними компетентностями та цифровими технологіями у роботі.

В рамках національного проекту «Дія.Цифрова освіта» поставлено завдання підвищити рівень цифрової грамотності державних службовців. Цей процес дозволить ефективно оцінювати кандидатів на зайняття посад державної служби щодо цифрової компетентності, дозволить розробляти навчальні курси, здійснювати навчання та тестування з цифрової грамотності державних службовців, впроваджувати єдині підходи до змісту, форм та методів підвищення кваліфікації державних службовців з питань цифрової грамотності, методично підтримувати конкурсні комісії з питань оцінювання рівня цифрової грамотності державних службовців.

Цифрова грамотність (digital literacy) – вміння використовувати цифрові технології, засоби зв'язку або мережі для пошуку, оцінювання, використання і створення інформації. Це також відноситься до спроможності розуміти і використовувати інформацію, подану на комп'ютері в різних форматах і отриману з різних джерел, або до спроможності людини ефективно виконувати завдання в цифровому середовищі [67]

Державні службовці відтепер можуть дізнатися власний рівень цифрової грамотності після складання національного тесту на цифрову грамотність для держслужбовців. Кожна особа після проходження тесту отримує електронний сертифікат, який визначає рівень цифрової грамотності.

Для реалізації ефективного державного управління необхідно використати перспективні цифрові технології, такі як: хмарні та мобільні технології, технології аналізу даних та інтернету речей. Сьогодні існують позитивні приклади використання цифрових технологій у сфері державних закупівель з використанням технології блокчейн.

Суть технології блокчейн полягає в побудові безперервної послідовності блоків за певними правилами. Кожен блок системи має пряме з'єднання з попереднім блоком, захищене цифровим підписом. Технологія блокчейн має ряд переваг, які найчастіше використовуються у сфері фінансів, таких як:

- відстеження фінансових транзакцій і транзакцій на місці;
- безпека даних за допомогою постійного цифрового запису;
- доступ кожного учасника до актуальної копії бази даних;
- швидкість і надійність виконуваних операцій;
- захист операцій і користувачів за рахунок децентралізації даних між серверами.

У 2016 році було введено в дію [61] Закон України “Про публічні закупівлі”, який забезпечив початок переведення закупівель в Україні в електронний формат через електронну систему закупівель під назвою «Prozorro».

Електронна система державних закупівель «Prozorro» забезпечує проведення закупівель, створення, розміщення, оприлюднення та обмін інформацією і документами в електронному вигляді. До її складу входять веб-портал Уповноваженого органу та авторизовані електронні майданчики, між якими забезпечено автоматичний обмін інформацією та документами. До складу веб-порталу системи «Prozorro» входять: модуль електронного аукціону та база даних, яка є частиною електронної системи закупівель. Веб-портал є

онлайн-сервісом, що забезпечує створення, зберігання, оприлюднення всієї інформації про закупівлі, проведення електронного аукціону, автоматичний обмін інформацією і документами та користування сервісами з автоматичним обміном інформацією, доступ до якого здійснюється за допомогою мережі Інтернет.

Система має володіє комплексним захистом інформації з підтвердженою відповідністю згідно із Законом України "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах" [56].

Цифровізація територіальних громад та муніципального управління

Сьогодні в Україні підвищення ефективності функціонування територіальних громад та самоврядування неможливе без впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Органи місцевого самоврядування на основі єдиної цифрової екосистеми виконує роль організатора взаємодії з бізнесом та громадянами. Цифровізація муніципального управління є новим етапом розвитку місцевого самоврядування. Цифровізація муніципальних послуг пов'язана з впровадженням цифрових технологій саме в процес управління – виявлення проблем, планування та оцінки результатів.

Використання ІКТ спрямоване на покращення взаємодії влади і громади, можливість самообслуговування та швидкого доступу до необхідної інформації та отримання публічних послуг.

Важливим кроком для ефективної цифровізації територіальних громад стало впровадження Програми EGAP. Програма «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» (Програма EGAP) реалізується протягом 2015–2023 років Фондом Східна Європа та Фондом «Innovabridge» у партнерстві з Міністерством цифрової трансформації України. Програма впроваджується за підтримки Швейцарії, що надається через Швейцарську агенцію розвитку та співробітництва (SDC) [26].

Одним із ключових напрямів Програми EGAP є впровадження зручних, швидких та прозорих державних електронних послуг для громадян і бізнесу.

Внаслідок цієї роботи українці отримують доступні та якісні адміністративні послуги в режимі онлайн, органи влади – оптимізовані процеси та економію часу, а суспільство загалом – мінімізацію корупційних ризиків та більш ефективне, підзвітне врядування.

Програма EGAP розділена на 2 фази реалізації. Перша фаза реалізації завершилася у червні 2019 р., а друга розпочалася в липні 2019 р., по 2023р. Основними результатами першої фази реалізації було : підготовка державних службовців та 5 000 громадян, створення на базі закладів вищої освіти та центрів підвищення кваліфікації державних службовців шести центрів інноваційних технологій з електронного урядування, обладнаних сучасним програмним та апаратним забезпеченням [60].

У другій фазі EGAP актуалізується завдання щодо формування Концепції консолідованого розвитку цифрових навичок у державних службовців та громадян, метою якої є визначення принципів, цілей, напрямів, механізмів розвитку їхніх навичок, використання і просування інструментів електронного урядування та електронної демократії.

Досягнення мети має базуватися на принципах:

- використання результатів попередньої фази EGAP;
- ефективних комунікацій учасників;
- конкурсного формування їхніх контингентів;
- децентралізації навчання з концентрацією ресурсів у цільових регіонах;
- урахування кращого міжнародного та національного досвіду;
- інноваційності та практичної спрямованості;
- доступності, індивідуалізації та диференціації підходів до навчання, його обов'язковості та безперервності;
- наближеності навчання до місця проживання та служби тощо.

Результатами впровадження програмою EGAP були створені інструменти:

- Е-Послуга призначення допомоги при народженні дитини;
- Е-Послуга «Муніципальна няня»;

- Е-Послуга призначення субсидії;
- Е-Послуги реєстрації бізнесу (ФОП, ЮО) та ГО;
- Е-Послуга замовлення довідки про несудимість;
- Е-Послуга попередньої подачі документів на отримання паспорту;
- Е-Послуга перевірки паспортних документів;
- Е-Dem.ua: Петиції;
- Е-Dem.ua: Громадський бюджет;
- Е-Dem.ua: Консультації;
- Е-Dem.ua: Відкрите місто;
- Індекс прозорості місцевих бюджетів;
- Платформа створення сайтів ОТГ;
- Геоінформаційна система для ОТГ;
- Портал вакансій реформи державної служби;
- Портал Уряду України;
- Портал реформи реімбурсації;
- Портал дизайн-системи державних сайтів України;
- Інноваційна електронна послуга Є-Малятко.

Ефективна цифровізація територіальної громади неможливе без закріплення відповідальних осіб за цим напрямом. В іншому випадку сталого розвитку в громаді не буде.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності підрозділів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації центральних та місцевих органів виконавчої влади та заступників керівників центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації» [22], вирішено ввести у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади посаду заступника керівника відповідного органу з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації (CDTO).

Це люди, які за допомогою цифрових рішень, впроваджують зміни на місцевому рівні та займаються електронними реєстрами, процесами й послугами. СДТО працюють, щоб зробити послуги та сервіси зручними для жителів всіх громад, покращити управління громад, забезпечити інституційну спроможність для впровадження проектів на місцевому рівні, а також налаштувати взаємодію між локальними та національними системами.

За 2021 рік виконано:

- розроблено “пакет цифровізації громади” — дорожню мапу, інструкції, приклади нормативних документів, які скоро будуть опубліковані на новому порталі Дія.Цифрова Громада;

- організувано дослідження потреб у цифровізації у 125 громадах. Це необхідно для того, щоб допомогти сфокусуватися на більш ефективному впровадженні цифрових технологій;

- створено Smart City Club — майданчик, де профільні представники 40 великих міст щотижнево обмінюються найкращими практиками та знаходять рішення для того, щоб якомога швидше провести цифрову трансформацію міст;

- проведено понад 100 навчальних сесій для цифрових лідерів.

РОЗДІЛ III

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ

3.1. Україна у міжнародних рейтингах по діджиталізації

В умовах розвитку цифрової економіки питання переформатування відносин бізнесу, громадян та влади є актуальним як для науковців так і для практиків. Дослідженням проблем глобального масштабу цифровізації, де одним із ключових питань є прискорення зростання валового внутрішнього продукту за рахунок цифровізації, займаються провідні міжнародні інституції та організації: Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк (World Bank), Всесвітній економічний форум (World Economic Forum), Європейський Союз та ін. Європейська комісія починаючи з 2014 року публікує матеріали щодо оцінки прогресу в досягненні цілей цифрової економіки в Європейському Союзі і моніторинг стану цифрового розвитку окремих держав-членів, використовуючи результати обстежень Євростату. Щорічно Європейська комісія аналізує 34 показника з 5 основних категорій (зв'язок; людський капітал; використання Інтернет-сервісів; інтеграція цифрових технологій; цифрові державні послуги) і на їх основі публікує звіт про прогрес цифрової трансформації в ЄС.

Для порівняння з країнами за межами Європейського Союзу був розроблений I-DESI (Міжнародний індекс цифрової економіки і суспільства). Як стверджують публікації за результатами досліджень міжнародних організацій на рівень валового внутрішнього продукту в країнах з високим індексом I-DESI, найбільш впливовими фактори були фіксований широкосмуговий зв'язок і цифрові державні послуги.

Україна не є членом ЄС і для неї офіційно не визначається індекс DESI, також однією з причин є відсутність відповідної інформації (звітності), що в

свою чергу не дозволяє оцінити рівень цифровізації країни та можливості її розвитку і конкуренто-спроможності. Проблематика інформаційного забезпечення, статистичної звітності неодноразово порушується українськими науковцями.

Для характеристики рівня цифрової трансформації української економіки й рівня розвитку цифрових відносин бізнесу і публічних органів, а також проведення аналізу в міжнародному аспекті скористаємось узагальнюючі індекси міжнародних організацій. У межах даного дослідження, запропоновано виокремити такі групи індексів, що характеризують, на нашу думку, розвиток даного напрямку:

- 1) індекс мережевої готовності – The Network Readiness Index;
- 2) індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій – ICT Development Index;
- 3) індекс конкурентоспроможності – The Global Competitiveness Index;
- 4) індекс легкості ведення бізнесу – The Ease of Doing Business Index;
- 5) індекс економічної свободи – The Index of Economic Freedom
- 6) індекс розвитку електронного урядування – The UN Global E-Government Development Index.

1) Індекс мережевої готовності розраховується на основі 62 показників, які комплексно характеризують рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та їх впливу на соціально-економічний розвиток країни. У 2019 році Україна посідала 67 місце з поміж 121 країни світу, при цьому маючи достатньо високі позиції по таким показникам як рівень грамотності серед дорослих, законодавство про електронну комерцію та рівномірність розподілу доходів, тоді як низькі – стан покриття території країни мобільною мережею 4G, ціни на смартфони та свобода вибору

2) Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій використовується для аналізу сучасного стану розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, оцінки потенціалу й можливостей його розвитку з урахуванням наявних можливостей й навичок. Україна за даним рейтингом

перебуває на 79 місці з поміж 176 країн світу, тоді як Білорусь – на 32 місці, Естонія – на 17 місці, Литва – на 41 місці. Даний факт дозволяє стверджувати про невисокий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні та відсутність стратегічного плану його розвитку, що дозволило б вільно конкурувати на світовому ринку в даній сфері.

3) Також Україна фігурує у рейтингу глобальної конкурентоспроможності, який за версією Всесвітнього економічного форуму, оцінює 12 показників, серед яких стан інфраструктури, ринок праці, рівень освіти, макроекономічна стабільність, здатність до інновацій. У 2014 році Україна посідала 76-те місце (зі 141), в 2015-му – 79, в 2016-му – 85, в 2017-му – 81, в 2018-му – 83, в 2019-му – 85. Спостерігалось зростання в останні роки, а зараз ми відкотилися до показника трирічної давнини. Перші місця в цьому році посіли Сінгапур, США і Гонконг, а останнє – Чад.

4) Найбільший успіх України за останні роки – це зростання в рейтингу легкості ведення бізнесу. Doing Business щорічно складає Світовий банк, кожену країну оцінюють за 10 індикаторами: реєстрація підприємств, отримання дозволів на будівництво, підключення до системи електропостачання, реєстрація власності, отримання кредитів, захист міноритарних інвесторів, оподаткування, міжнародна торгівля, виконання контрактів, вирішення неплатоспроможності. У 2014 році Україна посіла 112 місце в рейтингу, і в подальшому її позиції тільки покращувалась. На сьогодні, Україна посідає 64 рядок, поліпшивши показники за 6 індикаторами, серед яких найвагомішими є захисту міноритарних акціонерів та отримання дозволу на будівництво. Рейтинг Doing Business складає Світовий банк за підсумками дослідження стану реформ у кожній країні за 10 ключовими показниками. Це дуже важливий фактор для інвесторів при ухваленні рішення про інвестування в економіку країни. Ще в 2014 році Україна посідала лише 112-те місце, але потім поступово стала підніматися: в 2015-му – 96, в 2016-му – 83, в 2017-му – 80, в 2018-му – 76, в 2019-му – 71. До першої трійки Doing Business-2020 увійшли Нова Зеландія, Сінгапур і Гонконг, а замикає рейтинг Сомалі.

5) Позитивним фактором розвитку країни та нації є поступове підвищення рівня економічної свободи. Дослідженням проблематики економічної свободи займаються як українські так і зарубіжні вчені, більшість з них вважає, що саме вільний ринок створює умови для зростання продуктивності, і при цьому роль держави в економіці має бути мінімальною.

Загальна оцінка економічного розвитку країни в цілому надається світовими рейтингами за відповідними показниками. Серед інтегральних показників економічного розвитку країн слід виділити індекс економічної свободи, який розраховується щорічно з 1995 року Wall Street Journal і Heritage Foundation для більшості країн світу. Даний індекс базується на 10-ти субіндексах: свобода бізнесу, свобода торгівлі, податкова свобода, державні витрати, грошова свобода, свобода інвестицій, фінансова свобода, захист прав власності, свобода від корупції, свобода трудових стосунків, які оцінюються за шкалою від 0 до 100.

Аналізуючи показники індексу економічної свободи 2021 Україна знаходиться на 127 місці рейтингу серед 178 країн. Загальний бал індексу складає 56,2 і він збільшився на 1,3 бала, у порівнянні з минулим роком. Заслуговує на увагу незначна позитивна динаміка даного показника за останні п'ять років (рис.3.1).

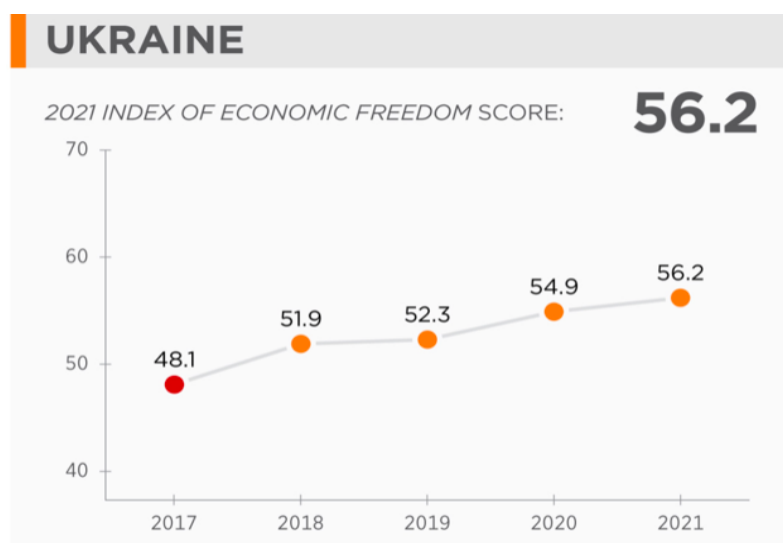

Рис.3.1. Динаміка індексу економічної свободи України 2017-2021рр. [2]

У загальному рейтингу Україна посідає останнє місце серед 45 країн європейського регіону, і її загальний бал нижчий за середні показники по регіонах та світі. Слід відзначити, що перше місце у Economic Freedom Index 2021 посів Сінгапур, друге – Нова Зеландія, третє – Австралія. До п'ятірки лідерів також увійшли Швейцарія та Ірландія, а останні у рейтингу – Куба, Венесуела і Північна Корея.

Серед пострадянських країн до 10 лідерів рейтингу входить Естонія (8 місце), а інші країни посіли такі місця: Грузія – 12, Литва – 15, Латвія – 30, Вірменія – 32, Казахстан – 34, Азербайджан – 38, Киргизстан – 78, Молдова – 85, Росія – 92, Білорусія – 95, Узбекистан – 108, Україна – 127, Таджикистан – 134, Туркменістан – 167. Графічне відображення динаміки індексу економічної свободи Естонії, України та Казахстану у порівнянні із середнім світовим показником представлено на рис. 3.2.

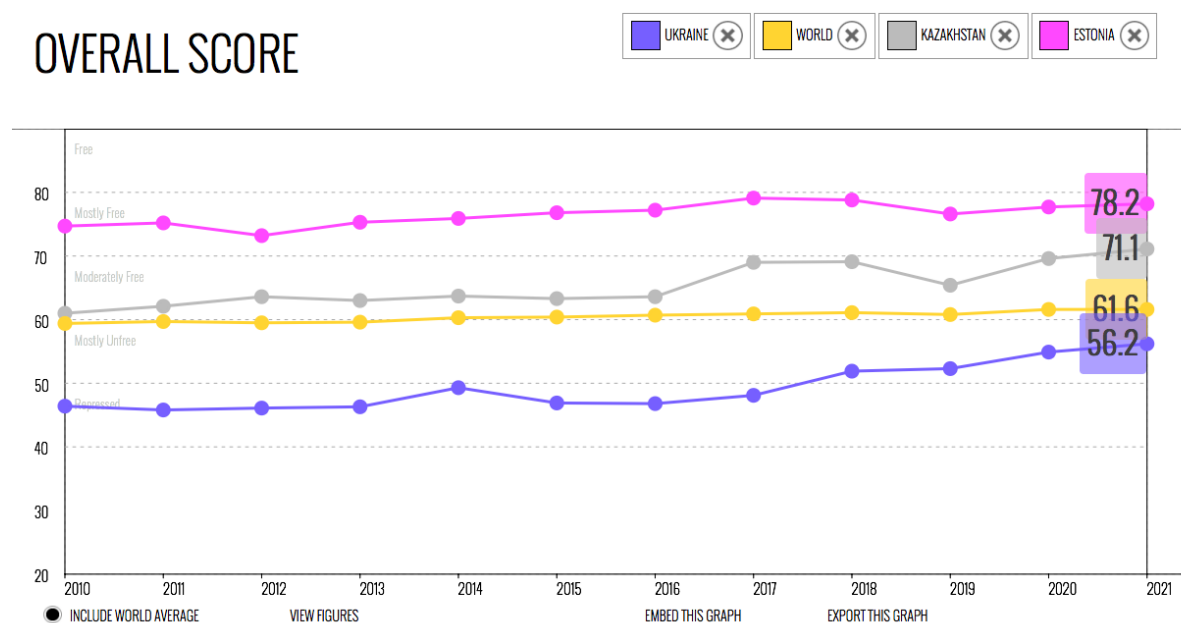

Рис. 3.2. Індекс економічної свободи Україна, Казахстан, Європа, світ 2021 [3]

За індексом економічної свободи країни світу поділяють на 5 умовних груп в залежності від балів: 1 – вільні (80-100), 2 – переважно вільні (70-79,9), 3 – помірно вільні (60-69,9), 4 – переважно невільні (50-59,9), 5 – невільні (0-49,9).

Щодо позиції України, то слід зазначити, що починаючи з 2018 року відбувається поступове підвищення індексу економічної свободи країни та її переміщення з групи нижчої категорії – невільної економіки у групу переважно невільної економіки. Серед факторів впливу на показники економічної свободи в Україні слід виділити наступні: корупція в уряді, бар'єри на шляху міжнародної торгівлі, податкове навантаження на бізнес, державні витрати, великі ставки банківських кредитів тощо.

б). Для оцінки розвитку цифрового формату взаємодії органів публічної влади і бізнесу в Україні проаналізуємо рівень розвитку електронного урядування, використовуючи два ключові індекси: індекс розвитку електронного урядування. Даний індекс розраховується Департаментом з економічних і соціальних питань ООН один раз на два роки і формується з урахуванням трьох індексів: онлайн послуг (Online Service Index, OSI), телекомунікаційної інфраструктури (Telecommunication Infrastructure Index, ТІ) та людського капіталу (Human Capital Index, HCI) [4, с. 133].

За даними ООН 2018 р. загалом 40 країн належать до групи з дуже високим EGDI, що становить 21% від загальної кількості країн світу. Найбільша група країн (71) – це група із високим індексом розвитку електронного уряду (37%), а з середнім EGDI – 66 країн (34%). До групи з низьким EGDI зараховано 16 країн, що становить 8% загальної кількості країн. Найвищий середній індекс мають країни Європи (0,7727), тоді як країни Америки – 0,5898; Азії – 0,6779; Океанії – 0,4611; Африки – 0,3423 [5, с. 92].

Україна увійшла у групу з високим EGDI (між 0,5 і 0,75), посівши у своїй групі 68 місце серед 71 країни та 82 місце у загальному рейтингу. Слід зазначити, що п'ять пострадянських країн: Естонія, Росія, Білорусія, Казахстан та Литва належать до групи з самим високим коефіцієнтом – більше ніж 0,75. Лідерами даного рейтингу є Данія, Австралія, Корея. Особливої уваги заслуговує Естонія, яка протягом останніх років за оцінкою ООН входить до двадцятки світових лідерів за EGDI.

Слід відзначити, у 2020 році Україна зайняла 69-е місце у рейтингу країн із найбільш розвиненим електронним урядуванням, що на 13 позицій вище, ніж у 2018. Згідно з даними дослідження E-Government Survey 2020, Україна увійшла до групи країн з високим рівнем розвитку електронного урядування та стала однією із 12 країн, які перейшли до дуже високого рівня за індексом електронної участі. Показник E-Government Development Index 2020 дорівнює 0,7119, а його субіндекси: Online Service Index – 0.6824, Telecommunications Infrastructure Index – 0.5942, Human Capital Index – 0.859 [6, с.272]

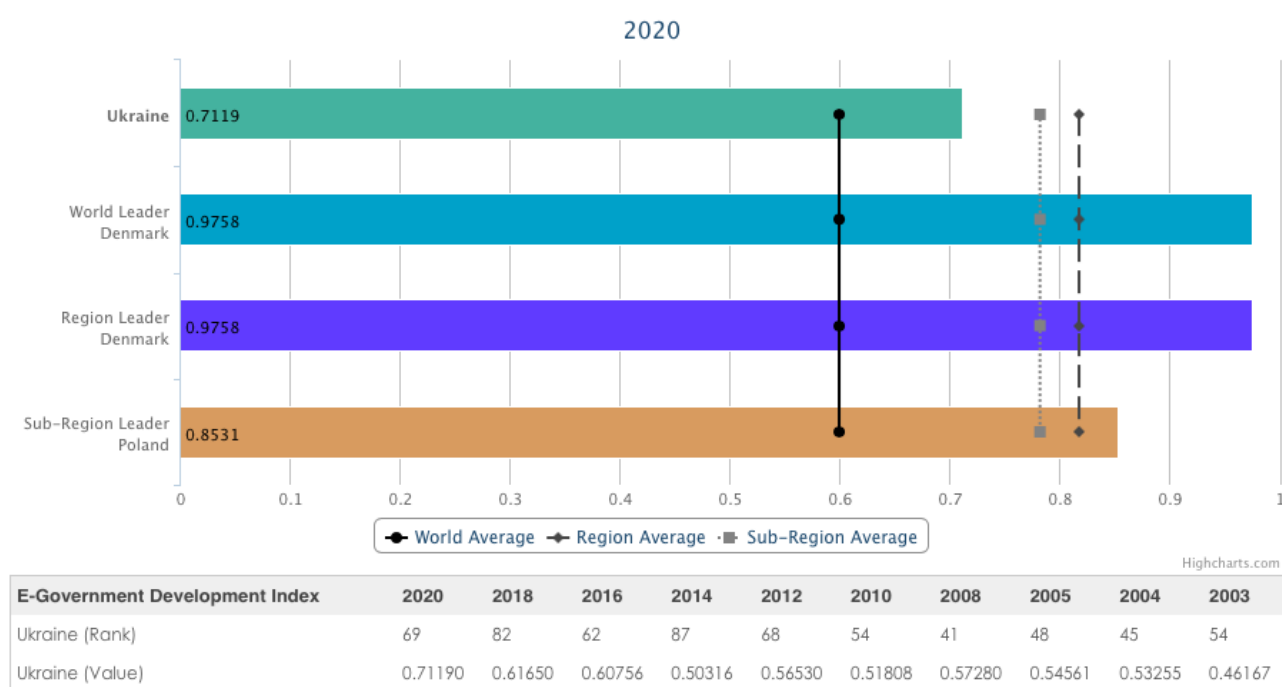

Рис. 3.3. E-Government Development Index Ukraine [6]

Найвищі показники EGDI мають країни Європи, де серед найпопулярніших онлайн-послуги для суб'єктів підприємницької діяльності є: відкриття бізнесу, отримання ліцензій, сплата за комунальні послуги. Серед 193 країн-членів ООН 192 країни мають національні портали.

Отже, проведений аналіз позицій України в міжнародних рейтингах засвідчив наявність недостатнього рівня технологічного забезпечення функціонування ІТ-галузі й її суб'єктів, а також її невідповідність потребам сучасним трендам діджиталізації у світі, а також нестачу «цифрових» навичок та компетенцій серед осіб працездатного віку. Попри невисокі позиції України

в міжнародних рейтингах, ІТ-галузь є однією з найбільш динамічно розвиваючих та має значний потенціал для нарощення. Оскільки світовий попит на ІТ-послуги в перспективі буде лише зростати, що обумовлено необхідністю впровадження цифрових трендів в діяльність великого та середнього бізнесу задля успішного позиціювання своєї продукції на міжнародному ринку.

3.2. Стратегічні документи цифрового розвитку України

Серед стратегічних документів цифрового розвитку України слід відмітити такі як: Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» (2015 р.) [66], Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки (2018 р.) [33], Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки (2020 р.), Концепція розвитку цифрових компетентностей (2021 р.) [21].

Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Задля цього рух уперед здійснюватиметься за такими векторами:

– вектор розвитку - це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему;

– вектор безпеки - це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні. Визначальною основою безпеки

має також стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів;

– вектор відповідальності - це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах. Територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту і нести будуть відповідальність за розвиток всієї країни;

– вектор гордості - це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт. Україна повинна зайняти гідне місце серед провідних держав світу, створити належні умови життя і праці для виховання власних талантів, а також залучення найкращих світових спеціалістів різних галузей.

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. Прискорений сценарій цифрового розвитку, згідно з Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, передбачає [31]:

– усунення законодавчих, інституційних, фіскальних та інших перешкод, які заважають розвитку цифрової – впровадження стимулів та мотивацій для заохочення бізнесу та індустрій економіки загалом до цифровізації;

– створення попиту та формування потреб серед громадян до цифровізації, насамперед, через впровадження державою масштабних проєктів цифрових

трансформацій, зокрема на базі сучасних моделей державно-приватного партнерства;

– створення та розвиток цифрових інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу у повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки загалом;

– розвиток та поглиблення цифрових компетенцій громадян для забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей, а також подолання супутніх ризиків;

– розвиток цифрового підприємництва, створення відповідних (зокрема, аналогових) інфраструктур для підтримки та розвитку інноваційної діяльності, впровадження механізмів фондування, стимулювання та підтримки.

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки [21]. Про важливість процесів цифровізації на рівні областей говорить факт виділення у стратегії серед чотирьох основних оперативних цілей - оперативна ціль 4 «Розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів».

Відповідно до даного стратегічного документу сформовано завдання за напрямом «Цифрова трансформація регіонів»

1). У сфері цифрових комунікацій

1. Проведення реінжинірингу публічних послуг; удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує механізм надання публічних послуг, та забезпечення їх впровадження через Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Портал Дія».

2. Забезпечення електронної взаємодії між національними реєстрами, реєстрами органів місцевого самоврядування, а також іншими електронними інформаційними ресурсами із синхронною швидкістю передачі даних не менше 100 Мбіт/с з дотриманням вимог щодо кібербезпеки.

3. Запровадження можливості отримання електронних послуг через смартфон та через мобільний додаток Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Портал Дія», облаштування відкритих Wi-Fi зон у громадських місцях.

4. Забезпечення пріоритетного впровадження та розвиток системи електронного документообігу.

5. Забезпечення розвитку платформ та офіційних порталів органів місцевого самоврядування.

6. Впровадження та поширення в регіонах інтегрованої системи електронної ідентифікації “ID.GOV.UA”.

7. Сприяння створенню електронних комунальних та державних архівів та регіональних дата-центрів.

8. Забезпечення переведення пріоритетних публічних послуг, у тому числі відкритих даних та інструментів електронної демократії, в електронну форму.

9. Забезпечення доступності для осіб з інвалідністю з порушенням зору, слуху та мовлення офіційних веб-сайтів, реєстрів, інших ресурсів і електронних послуг, доступ до яких забезпечується через Інтернет, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, заснованих ними підприємств, установ та організацій, згідно з положенням ДСТУ ISO/IEC 40500:2015 “Інформаційні технології. Настанова з доступності веб-контенту W3C (WCAG) 2.0”.

10. Забезпечення доступності для осіб з порушенням зору, слуху та мовлення мобільного застосунку “Дія”.

11. Створення програмного забезпечення для доступу осіб з порушенням зору до україномовної текстової інформації на моніторі комп’ютера або дисплеї мобільного телефону.

У сфері цифрової інфраструктури

1. Забезпечення безперешкодного доступу до високошвидкісного Інтернету всіх населених пунктів (насамперед сільських та малих міст), створення умов для ринкової конкуренції між провайдерами.

2. Забезпечення підключення до грудня 2023 року 100 відсотків державних установ та соціальних закладів до ширококутного Інтернету із швидкістю від 100 Мбіт/с.

3. Запровадження у приміщеннях державних органів, соціальних закладів та комунальних установ відкритих Wi-Fi зон для вільного під'єднання до Інтернету відвідувачами та працівниками.

4. Створення каналів для прокладення волоконно-оптичних кабелів зв'язку під час капітального ремонту доріг, фасадів будівель, створення нових житлових та виробничих зон, придорожного освітлення.

5. Впровадження використання систем відеоспостереження, контролю за якістю повітря, рівнем забруднення на будівлях державних органів, соціальних закладів та комунальних установ для створення загальнодержавної мережі фіксації подій та природних явищ.

6. Забезпечення покриття мобільним зв'язком міжнародних державних транспортних коридорів.

7. Забезпечення міжнародних транспортних переходів, аеропортів, автомобільних та залізничних вокзалів доступом до Інтернету та облаштування відкритих Wi-Fi зон для відвідувачів та персоналу.

8. Сприяння операторам в оформленні дозволів на розміщення телекомунікаційного обладнання, прокладення мереж, відведення земельних ділянок для розміщення радіовеж тощо.

9. Запровадження механізмів зменшення витрат операторів у регіонах з низьким рівнем покриттям мобільним зв'язком та Інтернетом.

10. Забезпечення цільового фінансування поширення Інтернету в державних установах, соціальних закладах, розміщених у віддалених населених пунктах або за їх межами [20].

Концепція розвитку цифрових компетентностей [32]. Реалізація цієї Концепції матиме позитивний вплив щодо забезпечення правового регулювання, спрямованого на розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей, визначення напрямів і основних завдань у зазначеній сфері, підвищення рівня цифрової грамотності населення, підвищення ефективності використання цифрових технологій та електронних послуг, підвищення рівня безпеки громадян у цифровому середовищі і прискорення процесів цифрової

трансформації в економіці та суспільстві України, що сприятиме розвитку цифрової економіки та конкурентоспроможності країни в цілому.

Основними завданнями цієї Концепції є:

– формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової економіки та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу;

– забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян;

– розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя;

– визначення системи та опису складових цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівня володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями різних категорій працівників, зокрема в професійних стандартах;

– забезпечення координації дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

– створення індикаторів для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

– підвищення рівня обізнаності громадян щодо небезпек в Інтернеті.

3.3. Напрями цифрової трансформації відносин бізнесу та держави на національному, регіональному та галузевому рівнях

Першочерговим завданням будь-якої держави є стимулювання економічного зростання. Найважливішою ознакою сучасної економічної глобалізації є перехід до цифрової економіки та цифрової трансформації бізнесу і управлінських процесів. Основними складовими цифрової економіки вважають:

1) широке застосування цифрових технологій та цифрових інфраструктур (апаратне забезпечення, програмне забезпечення, телекомунікації, мережі тощо);

2) електронний бізнес (ведеться через комп'ютерні мережі), тобто виробництво електронних товарів і послуг;

3) електронну комерцію (передачу товарів онлайн).

Однак слід звернути увагу, що формування цифрової економіки передбачає відповідну трансформацію і технологічні зміни у виробничих і бізнес-процесах не окремої галузі, а у всіх сферах в комплексі, в тому числі і в соціальній системі суспільства.

Економічне зростання багато в чому залежить від частки малого і середнього бізнесу в економіці країни. Підприємництво є одним з головних елементів ринкової економіки, оскільки бізнес визначає темпи економічного піднесення держави, якість валового національного продукту. Роль підприємництва можна визначити тими завданнями, які вирішують суб'єкти бізнесу: розвиток конкурентного середовища, створення нових робочих місць, формування середнього класу, значний внесок у валовий внутрішній продукт, диверсифікація ринку та багато інших.

В Україні в 2019 році 35% малих підприємств віддають перевагу цифровому маркетингу і зосереджують свої зусилля в Інтернеті. Малі підприємства (95%) збільшили свої витрати на цифровий маркетинг, які

вважаються високодохідними інвестиціями. Найбільші канали малого бізнесу збільшують свої інвестиції в соціальні медіа (63%), веб-сайт (54%) і SEO (35%). Для малого бізнесу характерна здатність використання різних видів ресурсів, а також прагнення оптимізувати структуру використовуваних джерел ресурсів. Мале підприємництво вносить певну частку в національний дохід держави, в Експорт продукції, а також в доходи державного бюджету. Для нього характерна особлива мобільність, гнучкість і висока ефективність [71].

Не всі підприємства і компанії готові впроваджувати цифрові технології в виробництво. Переваги впровадження цифрового обліку в організаціях компенсують супутні проблеми. Однак слід визнати, що перехід до повного оцифрування зажадає ряду значних заходів, включаючи як навчання кваліфікованого персоналу, так і впровадження самих інформаційно - комунікаційних технологій, включаючи підготовку необхідного обладнання, ресурсів і всієї інформаційної бази. Поступово, перекладаючи деякі завдання на технології, вони розуміють переваги цифрового прогресу. Частою перешкодою є висока вартість самих цифрових систем. Однак витрати на цифровізацію бізнес процесів зазвичай окупаються за короткі часові строки.

Цифровізація відкриває безліч нових кордонів і можливостей. За даними дослідження Dell Technologies Digital Transformation Index, цифровізація сприяє прогнозуванню, управлінню ресурсами, відстеженню поставок і блокчейну. 77% опитаних топ-менеджерів вірять, що в найближчі п'ять років вони використовуватимуть нові технології для прогнозування споживчого попиту; 68 % мають намір використовувати найновіші технології для поліпшення прозорості ланцюга постачання, його відстеження й ефективності; 47% вважають, що здійснюватимуть операції з використанням блокчейну. Інше дослідження вказує на те, що 78% фірм, які займаються цифровою трансформацією бізнесу, краще запускають нові продукти чи послуги або швидше виходять на ринок, у тому числі через цифровий маркетинг і персоналізацію; 60% ефективніше управляють витратами через здешевлення технологічних експериментів [7].

Серед перспективних напрямів розвитку цифрових комунікацій бізнесу та держави слід виділити наступні:

1) розробка державної політики національного, регіонального та галузевого рівнів стимулювання цифровізації діяльності суб'єктів підприємництва та публічних органів;

2) розробка кадрової стратегії формування цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян, бізнесу та влади;

3) розроблення «дорожніх карт» цифрових трансформацій та моделей цифрового розвитку базових та перспективних галузей промисловості України;

4) реалізація концепції цифрового робочого місця у державному секторі та уніфікації процесів державного управління;

5) впровадження електронної взаємодії державних систем;

6) розвиток зручної, безпечної та доступної електронної ідентифікації;

7) розвиток відкритих державних даних (в т.ч. для бізнесу) в Україні.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» передбачає виконання таких завдань за напрямом “Розвиток підприємництва”:

1. Забезпечення виконання програм фінансової підтримки мікро- та малого підприємництва шляхом надання доступних кредитів.

2. Стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва, сприяння створенню стабільного та сприятливого середовища для започаткування і ведення підприємницької діяльності.

3. Створення умов для розширення спроможності органів місцевого самоврядування щодо фіскального стимулювання малого та середнього підприємництва шляхом регулювання ставок місцевих податків.

4. Забезпечення створення об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва (бізнес-інкубаторів, коворкінг-центрів, центрів підтримки бізнесу, стартап-центрів тощо).

5. Поширення практики утворення в регіонах центрів підтримки підприємництва на базі центрів надання адміністративних послуг у вигляді

безоплатного отримання інформації та консультацій для підприємців, а також для осіб, які планують започаткувати власну справу.

6. Стимулювання відкриття центрів підтримки підприємництва разом з консалтинговими зонами “Дія. Бізнес” у територіальних громадах з метою розвитку бізнесу, збільшення надходження інвестицій.

7. Забезпечення врахування в регіональних стратегічних та програмних документах завдань та заходів щодо розвитку підприємництва з визначенням чітких дій та індикаторів ефективності.

8. Забезпечення використання та адміністрування національного порталу для підприємців “Дія. Бізнес” для інформування підприємців регіону про можливості в конкретному регіоні, а також про наявні організації підтримки бізнесу регіону. Сприяння проведенню публічного діалогу між місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та підприємництвом.

9. Забезпечення популяризації розвитку підприємництва в регіонах шляхом впровадження освітніх програм з підприємництва у школах та закладах вищої освіти, доступне (безоплатне) навчання для підприємців з використанням можливості безкоштовної онлайн-школи для підприємців “Дія. Бізнес”, а також проведення інформаційних кампаній, локальних подій та фестивалів “Купуй локальне”, що стимулюють розвиток малого та середнього підприємництва; впровадження програм “Великі маленьким” (співпраця великого бізнесу з малим та середнім підприємництвом).

10. Запровадження додаткових програм доступу до фінансування (мікрогранти) для малого та середнього підприємництва.

11. Створення сприятливих умов для розроблення та реалізації в регіонах інвестиційних проектів малого та середнього підприємництва.

Аналізуючи дану інформацію, можна зробити висновки, що реалізація даних завдань напряму залежить від цифрових технологій, які реалізуються Міністерством цифрової трансформації України. Насамперед це платформа «Дія-Бізнес». Метою діяльності онлайн-платформи є сприяння розвитку та

підтримка малого і середнього підприємництва, підтримка та просування експорту товарів, робіт та послуг українських виробників відповідно до програмних документів Кабінету Міністрів України та інших документів державного планування.

В Україні вперше з'явилася інституція, що здійснює свою діяльність із метою ефективного розвитку підприємництва та експорту, сприятиме актуалізації Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні та розробці єдиних програм підтримки малого та середнього підприємництва. Дана платформа є яскравим прикладом взаємодії публічних органів та бізнес структур.

Також, згідно Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, визначені важливі завдання в розвитку креативних індустрій, які насамперед колективно зв'язують діяльність бізнесу та публічних органів у національному та галузевому рівні. Визначено такі завдання:

- запровадження новітніх освітніх підходів та форматів з посиленою прикладною орієнтацією, міждисциплінарним підходом, що пов'язані з інтелектуально місткими, виробничими та інноваційними видами підприємництва;

- забезпечення стимулювання та підтримки підприємництва, зокрема молодіжного, у креативних індустріях шляхом підвищення рівня компетентностей, полегшення доступу до фінансування та розширення систем наставництва;

- поширення практики утворення центрів розвитку креативної економіки в містах різного масштабу та з різними соціально-економічними умовами, зокрема на засадах державно-приватного партнерства;

- сприяння залученню донорів та міжнародних організацій до підтримки проектів розвитку людського капіталу та креативної економіки;

- забезпечення державної підтримки пілотних проектів розвитку креативної економіки та сприяння переходу від сировинно-експортної до виробничо-інноваційної економіки;

– сприяння створенню нових та посиленню спроможності діючих осередків розвитку креативної економіки (центрів, хабів, платформ, агенцій, мереж тощо) на місцевому та регіональному рівні із збереженням рівних та прозорих умов функціонування для осередків усіх форм власності;

– створення умов для посилення залученості креативних індустрій до підвищення доданої вартості продукції інших галузей та секторів економіки шляхом створення нових продуктів, інтелектуальної власності та підсилення інноваційних процесів;

– сприяння посиленню спроможності закладів культури до міжсекторної взаємодії, зокрема з операторами креативних індустрій, створення нових культурних продуктів та диверсифікації доходів;

– забезпечення стимулювання попиту та сприяння розвитку місцевих ринків для креативних індустрій через маркетингові та просвітницькі кампанії, публічні закупівлі та ініціативи об'єднань підприємців та міжсекторних платформ.

Важливою подією в Україні було схвалення урядом у березні 2021 року Концепції розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. Для бізнесу залучення фахівців, які володіють цифровими навичками підвищить ефективність бізнес-процесів та їх продуктивність, забезпечить конкурентоспроможність на ринку.

В свою чергу цифровізація сфери публічного управління прискорить впровадження інструментів електронної демократії т електронного урядування, зменшить цифровий розрив національного цифрового ринку з Європейським Союзом.

Загалом, цифровізація сфер української економіки та суспільства, яка на сьогодні відбувається, забезпечить підвищення позиції нашої країни у міжнародних рейтингах за Індексом глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму та Індексом цифрової економіки і суспільства.

ВИСНОВКИ

У роботі на основі узагальнення теоретичних засад цифрової економіки та державного регулювання її розвитком, цифрових взаємовідносин бізнесу та публічних органів; аналізу сучасного стану розвитку цифрових відносин в Україні визначено та обґрунтовано перспективні напрями розвитку цифрових комунікацій суб'єктів господарювання та публічної сфери управління. Основні висновки, що випливають із роботи, полягають у наступному:

1). Аналіз вітчизняних й зарубіжних наукових джерел, присвячених теоретичній площині цифрової економіки, свідчать, що існує багато підходів трактування сутності даного поняття. Спільною ознакою багатьох наукових підходів до визначення сутності цифрової економіки є спроба вчених виділити широке застосування ІКТ у процесах суспільного виробництва. Таку ж думку підтверджують практики. На нашу думку, цифрова економіка – це модель взаємодії всіх учасників економічних процесів цифрового суспільства, яка побудована на використанні ІКТ та електронних каналів зв'язку із застосуванням електронного документообігу.

2). Еволюційний розвиток традиційної економічної моделі ринкової економіки у «цифрову» економіку науковці представляють через чотири етапи промислової революції. Цифрова економіка продукує трансформаційні процеси економічних відносин у цифровий формат. За таких умов відбувається розвиток електронного формату взаємодії учасників економічних відносин. Одним із стимулюючих факторів розвитку даного напрямку є підтримку уряду, використання ефективних інструментів державного регулювання. Науковці розглядають роль держави у розвитку цифрової економіки як регулятора, що запроваджує норми, принципи та основи співіснування елементів цифрової економіки, контролює та перевіряє методи їх використання, здійснює технологічні зміни, що сприяють закріпленню цифрових відносин між суспільством та владою.

3). За результатом аналізу вітчизняної нормативно-правової бази щодо розвитку цифрових відносин бізнесу, держави та громадян слід зазначити, що в Україні наявне відповідне законодавче забезпечення для здійснення фінансово-економічної діяльності суб'єктів господарювання та їх співпраці з органами публічної влади в цифровому форматі. Крім того орієнтиром для України щодо цифровізації є схвалена урядом Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр. та Концепція розвитку цифрових компетентностей у 2021 році.

4). Моніторинг стану цифровізації підприємств України проведено на підставі інформаційних ресурсів державної служби статистики (розділ «Інформаційне суспільство»). Аналіз використання інформаційно-комунікаційних технологій на українських підприємства проведено в розрізі характерних даному напрямку показників (використання комп'ютерів, доступ до мережі Інтернет, використання послуг хмарних обчислень, власні веб-сайти та електронної торгівлі). Динаміка цих показників досліджена лише за останні три роки (2017-2019 рр.) із за відсутності статистичних даних за попередні періоди відсутні. Загалом у сфері готельно-ресторанних послуг України протягом 2017-2019 років присутня позитивна динаміка характерних показників цифровізації діяльності бізнесу.

5). Проведений аналіз позицій України в міжнародних рейтингах засвідчив наявність недостатнього рівня технологічного забезпечення функціонування ІТ-галузі й її суб'єктів, а також її невідповідність потребам сучасним трендам діджиталізації у світі, а також нестачу «цифрових» навичок та компетенцій серед осіб працездатного віку. Протягом останніх років активізувалась позиція українського уряду щодо цифрових трансформацій в країні, про що підтверджують виділення цифровізації як один із пріоритетних напрямів розвитку країни у *Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року*, *Стратегії сталого розвитку «Україна-2020»* та Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки.

б). На сьогодні, найважливішими ознаками сучасної економіки є перехід її до цифрової, цифрова трансформація бізнесу та побудова його цифрового простору з органами публічної влади.

Серед перспективних напрямів розвитку цифрових комунікацій бізнесу та держави слід виділити наступні:

1) розробка державної політики національного, регіонального та галузевого рівнів стимулювання цифровізації діяльності суб'єктів підприємництва та публічних органів;

2) розробка кадрової стратегії формування цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян, бізнесу та влади;

3) розроблення «дорожніх карт» цифрових трансформацій та моделей цифрового розвитку базових та перспективних галузей промисловості України;

4) реалізація концепції цифрового робочого місця у державному секторі та уніфікації процесів державного управління;

5) впровадження електронної взаємодії державних систем;

6) розвиток зручної, безпечної та доступної електронної ідентифікації;

7) розвиток відкритих державних даних (також для бізнесу) в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 2020 Index of The Index of Economic Freedom. Ukraine. UPL: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine> (дата звернення 02.08.2021).
2. 2021 Index of The Index of Economic Freedom. Ukraine. UPL: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine> (дата звернення 02.04.2021).
3. 2021 Index of The Index of Economic Freedom. Ukraine. UPL: <https://www.heritage.org/index/visualize?cnts=ukraine|&src=country> (дата звернення 03.04.2021).
4. E-Government Survey 2016. E-Government in Support of Sustainable Development / Department of Economic and Social Affairs. United Nations. New York, 2016. 219 p (дата звернення 2.05.2021).
5. E-Government Survey 2018. Gearing E-Government to support transformation towards sustainable and resilient societies / Department of Economic and Social Affairs. United Nations. New York, 2018. 270 p (дата звернення 12.05.2021).
6. E-Government Surveys 2020. Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development. Department of Economic and Social Affairs UPL: [https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20\(Full%20Report\).pdf](https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20(Full%20Report).pdf) (дата звернення 16.09.2021)
7. Measuring digital transformation progress around the world. Dell technologies. Електронний ресурс. UPL: <https://www.delltechnologies.com/enus/perspectives/digitaltransformationindex.html>. (дата звернення 04.08.2021)
8. The Concept of a ‘Digital Economy’. UPL: <http://odec.org.uk/theconcept-of-a-digital-economy/>. (дата звернення 02.08.2021).
9. The Concept of a ‘Digital Economy’. UPL: <http://odec.org.uk/theconcept-of-a-digital-economy/>. (дата звернення 02.08.2021).

10. Апалькова В.В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій. 2015. № 4. С.9-18.

11. Бігняк П.І., Михальчук В.М., Реформування державного управління: цифровізація: Інвестиції: практика та досвід. № 15/2021. С.107 – 113. UPL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2021/11.pdf (дата звернення 7.11.2021).

12. Білоскурський Р.Р. Механізми державного регулювання в системі еколого-економічного розвитку України. Український журнал прикладної економіки. 2017. Т. 2. Вип. 1. С. 14–27.

13. Білоскурський Р.Р. Цифрова економіка: державне регулювання та стратегія розвитку: Причорноморські економічні студії. Випуск 53. 2020. С.223-227. UPL: http://bses.in.ua/journals/2020/53_2020/36.pdf (дата звернення 16.11.2021).

14. Веретюк С. М., Пілінський В. В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку. 2016. № 2. С. 51-58.

15. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах у 2018-2019 роках: Державна служба статистики України. UPL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 27.09.2021).

16. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах у 2017 році: Державна служба статистики України. UPL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 27.09.2021).

17. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

18. Гражевська Н.І., Чигиринський А.М. Цифрова трансформація економіки в умовах посилення глобальних ризиків і загроз: Економіка та держава № 8/2021. С. 53-57. UPL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2021/11.pdf (дата звернення 7.11.2021).

19. Грищенко О.А. Цифрова економіка: сучасні виклики для економістів та правознавців : Економічна теорія та право. No 2 (33) 2018 . С. 77-90. UPL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/08/77-901.pdf> (дата звернення 7.11.2021).

20. Державна служба статистики України. UPL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 23.09.2021).

21. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Стратегія затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11>. (дата звернення 29. 10.2021).

22. Деякі питання діяльності підрозділів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації центральних та місцевих органів виконавчої влади та заступників керівників центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації: постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. № 194. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 29. 10.2021).

23. Деєва Н.Е., Делейчук В.В. Механізми залучення інвестицій емітентами в умовах розвитку цифрової економіки. Київ: Молодий вчений, 2018. С. 653-659.

24. Добрынн А. П., Черных К. Ю., Куприяновский В. П., Куприяновский П. В., Синягов С. А. Цифровая экономика – различные пути к эффективному применению технологий. International Journal of Open Information Technologies. 2016. No 4. С.4-11.

25. Доклад о мировом развитии «Цифровые дивиденды». Группа Всемирного банка. 2016. URL: <http://documents.worldbank.org/>. (дата звернення 7.11.2021).

26. Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади (EGAP): електронний портал від 01.05.2015 UPL: <https://donors.decentralization.gov.ua/project/egap> (дата звернення 29. 10.2021).

27. Жукова Л.М. Цифрова економіка як об'єкт державного регулювання : Економічний вісник ЗДІА. 2017. Вип. 5 (11). С.7-14.

28. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. Фінансовий простір. №3 (27). 2017. С.13-21.

29. Колот А.М., Герасименко О.О. Цифрова трансформація та нові бізнес-моделі як детермінанти формування економіки нестандартної зайнятості: Social and Labour Relations: Theory and Practice, Volume 10, Issue 1, 2020 http://projects.dunehd.com/bitstream/handle/2010/34139/SLRTP_2020_01_Kolot.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (дата звернення 6.10.2021).

30. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. Економіка. Фінанси. Менеджмент. 2016. № 6. С.106–107.

31. Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. UPL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення 7.11.2021).

32. Концепція розвитку цифрових компетентностей: розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

33. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

34. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. Електронне фахове

видання «Ефективна економіка». 2018. №1. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf. (дата звернення 7.11.2021).

35. Куйбіда В.С., Карпенко О.В., Наместник В.В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно- категоріального апарату. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України (Серія «Державне управління»). 2018. № 1. С.5-10.

36. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Київ, 1996. С.362-380.

37. Лупак Р.Л., Штець Т.Ф. Стратегічне програмування державної політики цифровізації реального сектору економіки України: Економіка та держава. № 1/2020. С.33-39. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2020/8.pdf (дата звернення 7.11.2021).

38. Лупак Р.Л., Штець Т.Ф., Пришляк О.П. Інституціональні аспекти державного регулювання розвитку цифрової економіки України. *Бізнес Інформ*. 2020. №1. С. 271–277. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2020&abstract=2020_1_0_271_277. (дата звернення 3.10.2021).

39. Ляшенко В.І., Вишневецький О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. Київ: НАН України, Ін-т економіки пром-ті, 2018. 252 с.

40. Маслов А.О. Інформаційна економіка : становлення, структура та теоретичне осмислення: монографія. Київ: Аграр Медіа Гр., 2012. 432 с.

41. Орловська Ю.В., Кахович О.О. Необхідність публічного управління розвитком інформаційно-комунікаційних технологій в умовах формування світової цифрової економіки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 11. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/11_2020/3.pdf (дата звернення: 17.09.2021).

42. Основи цифрової економіки. Навчальний посібник / За ред. Крисоватий А. І., Гулей А. І., Язлюк Б. О., Лип'яніна-Гончаренко Х. В., Максимович В. І., Бутов А. М. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 274 с.

43. Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.: Матеріали III Міжнар. наук.-прак. конфер. Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2017. 762 с.

44. Питання Єдиного державного веб-порталу цифрової освіти “Дія. Цифрова освіта”: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2021 р. № 184 UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 29. 10.2021).

45. Податковий кодекс України: від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

46. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення 26.10.2021).

47. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

48. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України: Закон України від 6 вересня 2005 року № 2806-IV. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

49. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

50. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 року № 852-IV. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

51. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

52. Про електронні документи та електронний документообіг; Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 26.10.2021).

53. Про електронно довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

54. Про електронну комерцію: Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

55. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 року № 5492-VI. UPL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492_17#Text (дата звернення 26. 10.2021).

56. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 29. 10.2021).

57. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 26.10.2021).

58. Про Міністерство цифрової трансформації України: Положення затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

59. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98 ВР. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

60. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України 4 жовтня 2019 року № 188-IX UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#n2> (дата звернення 29. 10.2021).

61. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення 29. 10.2021).

62. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15 липня 2021 року № 1667-IX. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення 26. 10.2021).

63. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізація: Розпорядження Кабінету Міністрів України від [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text] (дата звернення 28. 10.2021).

64. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 року № 1280-IV. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text> (дата звернення 26.10.2021).

65. Семячков К.А. Цифровая экономика и ее роль в управлении современными социально-экономическими отношениями. Современные технологии управления. 2017. No8 (80). URL: <http://sovman.ru/article/8001/>

66. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020": Стратегія схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення 02.08.2021)

67. Структура ІКТ-компетенції вчителів. Рекомендації ЮНЕСКО 3.0. (UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. 2018) ЮНЕСКО. UPL: <https://iite.unesco.org/wpcontent/uploads/2019/05/ICT-CFT-Version-3-Russian-1.pdf> (дата звернення: 06.01.2020).

68. Струтинська І.В. Цифрова трансформація як імператив інноваційного розвитку бізнес-структур. Дис.... док. екон. наук за спеціальністю 08.00.04. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Міністерства освіти і науки України, Тернопіль; Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України, Запоріжжя, 2020. 487 с.

69. Сучасні тренди перетворення цифрового світу. URL: <http://kiev-chamber.org.ua/files/Koliadenko.pdf>. (дата звернення 7.11.2021).

70. Україна 2030Е- країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. 2018 UPL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html> (дата звернення 7.11.2021).

71. Управління фінансовими ресурсами малих підприємств. Основи фінансування малих підприємств: Електронний ресурс. – UPL: http://vectoreconomy.ru/images/publications/2019/7/financeandcredit/Egorov_Kaminska.pdf. (дата звернення 03.08.2021)

72. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 26.10.2021).

73. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ: Видавництво «Заповіт». Центр Разумкова. 2020. 274 с. UPL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf. (дата звернення 17.19.2021).

74. Цифрова трансформація механізму державного регулювання національної економіки в умовах ринку: Інвестиції: практика та досвід / О.П. Власенко, В.П. Якобчук, Л.І. Симоненко. № 3/2021. С. 81-86. UPL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2021/15.pdf. (дата звернення 17.19.2021).

75. Цифровизация экономики. URL: <http://bit.samag.ru/uart/more/67> <https://www.article19.org/> (дата звернення 7.11.2021).

76. Штець Т.Ф. Державне регулювання розвитку сектору цифрової економіки України: дис. ... доктора філософії спец. 051 Економіка. Львівський торговельно-економічний університет, Львів, 2021. 232 с.